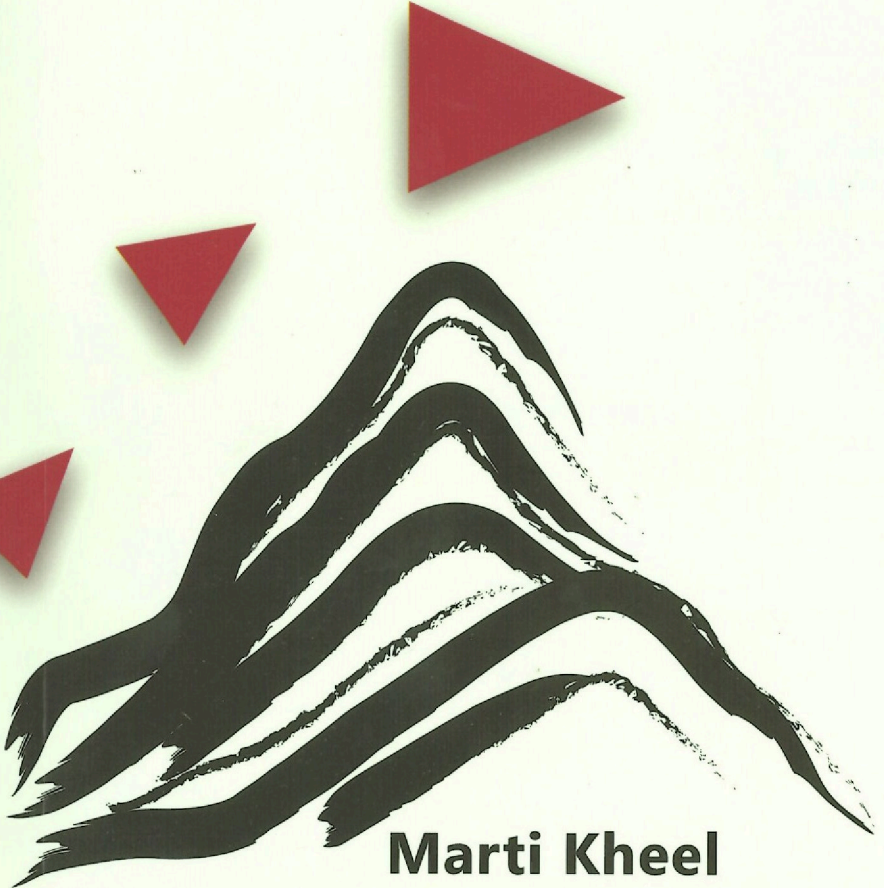

Öldürme Ruhsatı

Avcılık Söylemlerinin Ekofeminist Bir Eleştirisi

Öldürme Ruhsatı
Marti Kheel

Öldürme Ruhsatı

Marti Kheel

"Mutlu avcı için, avlanmak bir tür eğlencedir, spordur ve öldürülen hayvan sözcüğün gerçek anlamıyla "oyun" ("game") olarak anılır... Bütüncü avcı salt zevk için değil, bilakis biyotik topluluğun, yani "bütünün" refahı için avlandığını iddia eder. Safkan bir mutlu avcının ardına saklandığı kamuflemdir bütüncü avcı... Kutsal avcı için, avlanmak bir eğlenme aracı değildir, hakeza bir tür hayır işi de değildir. Onun gözünde, avlanmak dini ya da spiritüel bir deneyimdir.

Ekofeminist etik şunu görmemize yardım etmelidir: Hayatta kalmak için avlanmaya ya da et yemeye ihtiyacımız olmadığına göre, ikisini de yapmamalıyız. Bilakis, hepimiz hayvanlara sunabileceğimiz ve onlardan alabileceğimiz en iyi armağanın sürecekleri hayatları olduğunu kabul ettiğimiz sahici bir kutlamayla meşgul olmalıyız."

Marti Kheel'den avcılık söylemlerinin ekofeminist bir eleştirisi; *Öldürme Ruhsatı*, Gülşah Göçmen'in çevirisiyle.

www.a7kitap.com

f /a7kitap

t /a7kitap

ig /a7kitap

35 ₺

Yayın No: 239

Kısacası Dizisi: 5

Öldürme Ruhsatı / Marti Kheel

© A7 Kitap Yayıncılık Matbaacılık San. ve Tic. Ltd Şti.

Sertifika No: 47918

Kütüphane Bilgi Kartı (CIP)

Kısacası Dizisi

Öldürme Ruhsatı / Marti Kheel

Özgün Adı

Licence to Kill: An Ecofeminist Critique of Hunters' Discourse. © Marti Kheel

Bu metin, Carol J. Adams ve Josephine Donovan'ın editörlüğünde, Duke University Press tarafından yayımlanmış *Animals and Women - Feminist Theoretical Explorations* adlı kitaptan alınmıştır. © Duke University Press, 1995

Birinci Baskı: A7 Kitap, Mart 2022, İstanbul - Türkiye, 64 Sayfa

Genel Yayın Yönetmeni: Arzu Sandal

Editör: Çağdaş Gümüroluk

Çeviren: Gülşah Göçmen

Kapak Tasarım: Bilge Su

Kapak Uygulama: Köksal Kayhan

Sayfa Tasarım ve Uygulama: Hakan Güngör

ISBN: 978-625-7494-14-4

Baskı ve Cilt

MD Ofset Matbaacılık Yayıncılık Kırtasiye Dağıtım Pazarlama San. Tic. Ltd. Şti. Maltepe Mh. Yılanlı Ayazma Sk. Yıldız San Sitesi No: 18 / 201 Zeytinburnu / İstanbul

Tel: 0212 483 34 22

Sertifika No: 50194

Copyright © Tüm hakları saklıdır. Yayıncının ve yazarın izni olmaksızın elektronik ve mekanik herhangi bir kayıt sistemi veya fotokopi ile çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

A7 Kitap Yayıncılık Matbaacılık San. ve Tic. Ltd Şti.

Hobyyar Mah. Cemal Nadir Sokak No: 24 Büyük Milas Han

Kat: 1 Daire:114 Fatih / İstanbul Tel: (0212) 514 08 09

www. a7kitap.com - E-mail: info@a7kitap.com

Öldürme Ruhsatı

Avcılık Söylemlerinin Ekofeminist Bir Eleştirisi

Marti Kheel

İngilizce aslından çeviren

Gülşah Göçmen

MARTI KHEEL (1948-2011)

Vegan, ekofeminist ve aktivist bir akademisyen olarak, 1982 yılında Kaliforniya'da Feminists for Animal Rights (FAR) derneğinin kurulmasına öncülük etti. Bu dernek bünyesinde, kadınlar ve insan olmayan hayvanların ataerkil düzende maruz kaldığı ortak sömürüye dikkat çeken "Women, Animals, and Nature Through an Ecofeminist Lens" adında bir sunum hazırladı ve bu sunumu ulusal ve uluslararası birçok platformlarda gösterildi. 2008'de yayımlanan *Nature Ethics: An Ecofeminist Perspective* (Rowman & Littlefield) adlı kitabının yanı sıra, yazarın ses getiren pek çok makalesi, *Environmental Ethics*, *Between the Species*, *Woman of Power*, *Healing the Wounds: The Promise of Ecofeminism*, *Reweaving the World: The Challenge of Ecofeminism*, *Ecofeminism: Women, Animals, and Nature*, *Animal Rights and Human Obligations* gibi itibarlı akademik dergi ve antolojilerde yayımlandı ve farklı dillere çevrildi.

GÜLŞAH GÖÇMEN

1985 yılında Manisa'da doğdu. Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı. Doktora tezini E. M. Forster, Virginia Woolf ve D. H. Lawrence üzerine yapan ve araştırma konuları arasında ekoeleştiri, modernist ve çağdaş İngiliz romanı ve edebiyat eleştirisi kuramları yer alan Göçmen, doktor öğretim üyesi olarak görev yaptığı Aksaray Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları bölümünde, çevre ve edebiyat ilişkisi odaklı akademik çalışmalarını yürütmeye devam etmektedir.

ÖLDÜRME RUHSATI

AVCILIK SÖYLEMLERİNİN EKOFEMİNİST BİR ELEŞTİRİSİ

Ah, kıtlıkta bile,
 Ne ormandaki hayvan ne çayırdaki yılan
 Ne yırtıcı kuş insan gibi izini sürmüştür avın.
 Açlıktan ve korkudan yahut öfkeden öldürür de öldürürse hayvan
 Zevk için zulmeder ve öldürür büyük planın gözdesi o muhteşem insan.
 —Ella Wheeler Wilcox, “Voice of the Voiceless”

Yaşayan herhangi bir varlığı öldürmekten zevk alan
 kalplere sahip insanlar arasında huzur bulamayız.
 Bu aptalca zevki yücelten ya da ona hoşgörü gösteren
 her eylem insanlığın gelişimini oterler.
 —Rachel Carson, Sessiz Bahar

Giriş

Pek çokları çevre hareketinin toplumumuzun doğal dünya-
 yayla kurduğu yıkıcı ilişkiyi sonlandırmak, ortadan kaldırmak
 üzere tasarlandığını düşünür. Dolayısıyla, giderek artan sayıda
 çevreci yazarın avcılık olarak anılan şiddet edimini onaylaması
 bazılarımıza şaşırtıcı görünebilir. Halbuki yine giderek artan

sayıda yazar, avcılığı ahlaki açıdan kabul edilebilir görmeye kalmaz, aynı zamanda avcılığın ahlaki ve spiritüel anlamlarla dolu olduğunu düşünür. Peki, bu durum nasıl ortaya çıkmıştır?

1970'lerde, bazı çevreci yazarlar çevre felsefesine farklı bir yön bulma arayışına girmiştir.¹ Soyut ilkelere ve evrensel kurallara dayalı bir çevre etiğine odaklı kalmaktan hayli yorulmuş olan bu yazarlar, deneyimin önemini daha fazla vurgulayan bir etik (daha sık anılan ifadeyle, "bilinç") aramaya koyulmuştur. Derin ekolojistlerin ("*deep ecologist*"), ekofeministlerin ve diğer radikal ekolojistlerin yazılarının tamamı bu yeni yönelimi açık şekillerde yansıtmıştır. Birçok yazar için, deneyime değer verilmesi aynı zamanda yeni bir çevre bilincine yaraşır bir ilham kaynağı olarak yerli kültürlerle dönüşü beraberinde getirmiştir. Bazılarının gözünde, avlanmak bu yeni, çevreci bilinci temellendirmek için örnek bir aktiviteydi.² Çevreci düşünürlerin sıklıkla alıntı yaptığı bir doğa yazarına dönüşen kültürel antropolog Richard Nelson, avlanma aktivitesine dönük bu ilgiyi şu örneklerle açıklar:

Koyukonlar³ avcıyı hayvanlarla doğru bir ilişki içerisinde konumlandırır ahlaki ve etik davranış kurallarına uyar. Bu kurallar doğanın bütünüyle spiritüel ve bilinçli olduğunu, ona saygılı davranmak gerektiğini ve insanın canlılar dünyasına sınırlı bir şekilde ve tevazuyla yaklaşması gerektiğini öğretir. Şimdi, ben de aynı ilkeleri kendi yaşamımda ve kültürümden uygulayabilip uygulayamayacağımı görmeye çalışıyorum. Çevre ile aramızda yeni bir ilişki kurmak için kadim bir bilgeliğe bir şeyler alabilir miyiz? (The Gifts, 118–19)

Son zamanlarda çevreci yazarlar arasında görülen bu avcılığa dönüş tuhaf gibi görünse de, tarihi kayıtlara yeniden göz atıldığında, avcılık ile çevreci hareket arasındaki bağların, ilk doğayı koruma hareketiyle⁴ başlayan, hayli uzun bir geçmişe sahip olduğu görülür. Benim bu makaledeki amacım da bu bağların zeminini oluşturan düşünsel ve ahlaki çerçevenin tanımını ve eleştirisini yapmaktır.

Avlanmayı ahlaki açıdan sadece kabul edilebilir değil, aynı zamanda övgüye değer bir aktivite olarak da resmeden üç temel çabayı değerlendiriyorum. Bazı avcılar ve avcılık yanlılarının avlanmayı –özellikle yakın zamanda ortaya çıkan çevre etiği alanında– etik söyleme dayandırmaya dönük girişimlerine ve devamında, çevreci düşünürlerin çevre etiğini avcıların etik söylemine dayandırmaya dönük girişimlerine odaklanıyorum. Amacım, sunulan “avlanma etiği” söylemini derinlemesine inceleyerek bu söylemin zeminini oluşturan altmetinsel ideolojiyi ve felsefeyi ortaya çıkarmaktır. Bu sayede, avlanma etiğinin metinsel söyleminin şiddeti ve öldürücülüğü saklamak ve meşrulaştırmak için nasıl kullandığını değerlendirmeyi ümit ediyorum. Özetle, avlanmanın çevre etiğine ya da herhangi bir etiğe sağlam bir kavramsal “kaynak” sunabileceği fikriyle beraber, “iyi avcı”⁵ etiğini de son yolculuğuna uğurlamaya çalışıyorum.

Bu söylem için, avcılar ve avcılık yanlılarının üç farklı anlamını temel alan üç katlı bir tipoloji sunuyorum. Bu kategorileri *mutlu avcı*, *bütüncü* (“*holist*”) *avcı* ve *kutsal avcı* olarak adlandırıyorum. Tipoloji tüm avcıların kapsamlı bir analizi olarak tasarlanmadığı gibi, kategoriler içinde veya arasında herhangi bir kesişme olmadığı anlamına da gelmiyor. Bu uyarıyı akılda tutarak, grupları şu şekilde özetlemek mümkündür: *mutlu avcı* eğlence ve safi keyif için, *bütüncü avcı* çevre, diğer bir deyişle,

“biyotik bütün” adına, *kutsal avcı* ise spiritüel bir birlik amacıyla avlandığını iddia eder.

Yine, analiz edilen bu avcıları, bu makalede kısaca değinmekle yetindiğim diğer üç avcı türünden ayırmak mümkündür. Bu üç türü ise, *kiralık avcı*, *aç avcı* ve *düşman avcı* olarak adlandırıyorum. Kiralık avcının ticari çıkar uğruna, aç avcının yemek uğruna, düşman avcının ise “kötü” hayvanları yok etmek için avlandığı söylenebilir. Bu son üç kategori, çevre hareketinin ortaya çıkmasından önce, beyaz avcıların büyük kısmının paylaştığı tavırları temsil etmektedir. Kiralık, aç ve düşman avcılar hayvan öldürmeyi onaylayan örtülü bir etik ilkeler bütününe göre hareket etseler de, mutlu, bütüncü ve kutsal avcılarinkilerin aksine, bu etik ilkeler hiçbir zaman kitaplarda, dergilerde, makalelerde vs. bir etik söylem veya çevreci söylem olarak sunulmamıştır.⁶ Hakeza herhangi bir etik sınır ideolojisiyle de ilişkilendirilmemişlerdir.

Her ne kadar Amerikan Yerlilerinin de avla ilgili mitleri ve dini görüşleriyle avcılık üzerine etik bir söylem geliştirdiklerini iddia etmek mümkünse de, onların bu analizde ele alınan avcılardan büsbütün farklı oldukları açıktır. Amerikan Yerlileri hakkında ancak ciddi bir yanılma riskiyle genellemeler yapmak mümkündür, fakat onlar için avlanmada birincil amacın yiyecek bulmak olduğu, dolayısıyla aç avcıya prototipik bir örnek oluşturdukları görülmektedir. Bununla birlikte, Amerikan Yerlilerinin avcılık anlatıları, aç avcıların anlatılarıyla kimi benzerlikler sergilese de, kendi başına bir aktivite olarak avlanmanın erdemlerini onaylamıyor gibi görünmesi itibarıyla, kutsal avcıların anlatılarından farklıdır.⁷ Amerikan Yerlilerinde, kişi özel bir spiritüel ya da dini statü elde etmek için avlanmaz, aksine temelde yiyecek temin etmek amacıyla avlanır.

Hayatta kalmak için avlananlarla spor için avlananlar arasında basit bir ayırım yapmaktan kaçınma nedenlerim yazının içinde giderek daha belirgin hale gelecektir. Göreceğimiz üzere, söz konusu avcı kategorilerinden yalnızca biri (mutlu avcı) spor için avlandığını kabul eder. Fakat incelediğim bu üç avcı kategorisinin ortak özelliklerinden biri, üçünün de ihtiyaç nedeniyle değil, zevk için avlanmalarıdır.

Bu makalede en büyük ilgiyi üçüncü avcı kategorisi, yani kutsal avcı görmektedir, zira bu avcının uyguladığı şiddeti spiritüelleştirme pratiğinin özellikle kötücül olduğuna inanıyorum. Bunu özellikle vurgulamamın bir diğer nedeni de, kutsal avcılığı kuşatan dil ve ideolojinin ekofeminist düşüncenin dil ve ideolojisine rahatsız edici şekilde benzemesidir. Bu açık benzerlikleri inceleyip ekofeminist düşünceyle kutsal avcı düşüncesinin birbirinden farklı değil, taban tabana zıt düşünceler olduğunu örneklerle açıklıyorum.

Makalenin ikinci kısmında ise, ekofeminist bir analizin avlanma etiği söylemine getirebileceği yeni bakış açılarına değinilmektedir.⁸ Eldeki tüm veriler ışığında, avlanma daima baskın bir şekilde erkek aktivitesi olagelmiştir.⁹ Peki, avlanma aktivitesini kuşatıp destekleyen ideolojiler ve anlatılar bu aktivitenin cinsiyete özgü doğasının gizlenmesine nasıl yardım etmiştir? Avcılık söylemlerinin altmetinsel analizi, avlanmanın psikoseksüel kökenlerine ve avcılarının avlanmayı meşrulaştırmak için geliştirdiği söyleme ışık tutabilir mi?¹⁰ Bu soruları yanıtlayarak, sadece avcılık ya da avlanma etiğinin değil, aynı zamanda çevre hareketi ve çevre etiği alanının da şiddet dolu sütunlarını teşhis etmeyi umuyorum. Özetle, avcılık söyleminin gerçek işlevini –şiddeti ve biyokıymı (“biocide”) meşrulaştırmak, yani öldürme ruhsatı vermek– ifşa ederek, çevreci söylemin avlanma

aktivitesiyle kıydığı bu kanlı nikâhtan boşanmasını kolaylaştırmayı ümit ediyorum.

Ortak Temalar – Avcılık-Cinsiyet Bağlantısı

Tüm avcı türleri –mutlu, bütüncü ve kutsal– avlanma eyleminin kişisel tatminin ötesinde, kendi kötülüğünü telafi eden kimi faydaları olduğuna inanır. Üç avcı da bu ahlaki faydanın doğasıyla ilgili farklı bir algıya sahip olsa da, gerçek avlanma deneyimine dair anlatıları belli ortak temaları içerir. Bu nedenle, söz konusu üç avcı türünün etik söylemlerine geçmeden önce, bu temaları incelemek yararlı olabilir.

Üç avcı türünün avlanma deneyimi tasvirlerinde yinelenen temalardan biri, avlanmanın insanın doğal dünyadan kopuşundan önceki döneme anlık bir geri dönüş içerdiği düşüncesidir. *New Hunter's Encyclopedia* buradan hareketle şöyle der: “Modern zamanda avcılık büyük ölçüde sosyal bir hobidir, kafadar arkadaşlar için birlikte olmanın ve doğayla bütünleşmenin tadını çıkarma fırsatıdır. Evet, aynı zamanda, bir bakıma ilkel olana geri dönme fırsatıdır da” (akt. Caras, 70). Benzer şekilde, derin ekolojist George Sessions’ın onaylayarak alıntılıdığı D. H. Lawrence da, insanın avlandığı ve doğayla uyum içinde yaşadığı pagan çağın geçip gitmiş olmasına hayıflanır. Lawrence’ın deyişiyle, “Pan’ın ormanlarında bir avcı olmak, şehirdeki bir mağazada tezgâhtar olmaya yeğdir. Avcı acıkıyor, çalışıp didiniyor, yorgunluktan işkence çekiyordu. Ama hiç değilse çevresiyle sürekli canlı bir ilişki halindeydi” (227).

Kimi zaman ise avlanma, daha ilkel bir konuma geri dönüş, kişinin artık kontrolü elinde tuttuğunu hissetmediği bir hayvansı varoluşa geri dönüş şeklinde tasvir edilir. Bu nedenle,

sonradan bir düşünüre/tarihçiye dönüşen biyolog Ortega y Gasset, avlanmayı, “özgün bir biçimde ‘doğanın içine dalarak’ erişilen, insan halinden uzakta bir tatil” olarak tanımlar (121). Ve Richard Nelson, öldürme kararını verdiği ânı zihninin farklı bir bölümünün uyarıldığı bir an olarak betimler. Nelson yapıtlarında bu an için, “tamamen başka bir düşünme biçimi. Akıl almaz derecede ilkel,” der (Exploring, 38).

Söz konusu avcılara göre, avlanmanın ilkel ve hayvani yönü, tıpkı cinsel istek gibi, bastırulamayan ve bastırılmaması gereken içsel bir dürtü olarak deneyimlenir.¹¹ Bu nedenle, pek çoklarıncı çevre hareketinin “fikir babası” kabul edilen Aldo Leopold şunu der: “Avı görüp kovalamaktan haz duyan bu içgüdü, insan türünün iliklerine işlemiştir” (Goose Music, 227). Leopold’a göre, avlanma arzusunun kökü diğer açık hava sporlarınınkinden çok daha derinlerdedir. Kendi deyişiyle, “avcılığın kökeni, rekabetin yanı sıra, bir içgüdü meselesidir” (Goose Music, 232). “Hayatında tenis raketi görmeyen Robinson Crusoe’nun oğlu, raketi olmadan pekâlâ yaşayıp gidebilir,” der Leopold; “ama kendisine öğretilmiş olsun veya olmasın, avlanmadan, balık tutmadan yaşayamayacağından emindir” (Goose Music, 232). Başka bir deyişle, Leopold’a göre, bir oğlan çocuğu ateş etmeyi içgüdüsel olarak öğrenir, dahası, avlanmayı ve öldürmeyi içgüdüsel olarak arzular!

Pek çok yazar için avlanma eylemi, yalnızca tam erkekliğe erişmek için zaruri değildir, aynı zamanda tam insan statüsünün gelişimi için de tamamlayıcıdır.¹² Bu nedenle, Paul Shepard şöyle der: “Erkek kısmen etçildir: Erkek cinsi genetik olarak yemek için iz sürmek, saldırmak ve öldürmek üzere programlanmıştır. Bunu yapmayan erkek tam anlamıyla insan da değildir” (*Tender Carnivore*, 122–23). Benzer şekilde, Leopold da şunu iddia eder:

Bir erkek altınla ilgilenmeyebilir ve yine de insan olabilir, ama kuşları ve hayvanları izlemekten, avlamaktan, fotoğraflamaktan ya da alt etmektен hoşlanmayan bir erkek neredeyse normal değildir. Aşırı uygarlaşmıştır ve ben onunla nasıl başa çıkacağımı bilmiyorum. (Goose Music, 227).

Bu üç avcı türünün anlatılarının çoğunda gerek örtülü gerekse açık cinsel imalar da sık görülür. Richard Nelson bir ge-yikle karşılaşmasını şu şekilde anlatır:

Avına usulca yaklaşan bir avcı ve insandışı bir sevgiye açlık duyan, en derin dürtülerinin arasında sıkışıp kalmış, hararetle ve kısa kısa soluk alıp veren ve aklından geçen fena fikirle içi kaynayan bir izleyiciyim... Parlak ışıkta duyduğum kusursuz zarafetinden kendimi alamıyorum. (The Gifts of Deer, *The Island Within*, 274).

Yine, Lewis Mumford'da göre avlanmak, "kişinin tüm duygularını açar, sadece kulaklarını değil, gözlerini de... aynı ortak amacın peşinden koşan avcılar arasında âşıkların doyasıya yaşadığı türde sessiz bir duygudaşlık yaratır" (95). Ve Randall Eaton'ın aklındaki avcı, "öldürdüğü hayvanı sever" (The Hunter as Alert Man, 110).

Leopold daha da açık bir ifadeyle, büyükçe bir erkek kazın öte bağıra tuzaga doğru koşuşunu hatırladığında içinin nasıl da tatlı tatlı "ürperdiğini" yazarken (Goose Music, 229), Ortega y Gasset, "teninde gezinen ve ciğerlerine dolan" havanın uyardığı "nefis" histen söz eder (123). İki yazar da avcılığı sık sık

“avlanma humması,” av “draması” ya da “bulaşıcı” av hastalığı gibi daha ateşli sözcüklerle tasvir eder. Hatta Ortega y Gasset, gerçek aşk karşısında platonik aşk ne ise, avcılık karşısında da yaban hayat fotoğrafçılığının o olduğunu savunarak, kanın “eşsiz bir tahrik edici güce” sahip olduğunu savunacak kadar ileri gider (92, 121).

Burada incelediğim etik söylem, bu saldırgan cinsel enerjiyi kısıtlama ve uygun biçimlerde yönlendirme nosyonuna dayanmaktadır.¹³ Avlanmanın kendisi bu erotik, saldırgan dürtüyü kabul edilebilir bir hedefe –yani, insan olmayan bir hayvana– yöneltmenin uygun bir aracı olarak görülmektedir. *Values in Hunting* adlı kitapçıkta portresi çizilen avcı tam da buradan hareketle şunu iddia eder: “Bir geyiği öldürmek rahatlama hissi verir, engelleri ortadan kaldırır ve bunu hayvanlar üzerinde yapmak iyidir” (akt. Caras, 143). Çevreci filozof Holmes Rolston avcılığı cinsel enerjinin emniyet supabı olarak nitelendirdiği değerlendirmesinde çok daha nettir. Rolston, “avcılık sporu insanın hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğu ve onsuz asla uygulanamayacağı bir dürtüyü, fethetme dürtüsünü yüceltir,” der ve şöyle bitirir: “Olasılıkla, tıpkı cinsel dürtü gibi, avlanma dürtüsünü de bastırmak ve hafife almak tehlikeli olacaktır” (91).

Pek çok avcı fiilen öldürme ânını önemsiz gibi göstermeye çalışsa da, çoğu bu ânın avlanmanın olmazsa olmaz bir parçası olduğunu kabul eder. Nasıl erkek orgazmı tipik olarak cinsel ilişkinin bitişi olarak görülürse, hayvanın ölümü de avlanmanın öyküsel sonu olarak görülür. Hem avlanma hem de cinsel ilişki, gerilimin tırmanışı nosyonu üzerine kuruludur; orgazm ve öldürmenin ikisi de arzulanı rahatlamayı getirir. Burada, Ortega y Gasset’in sıklıkla alıntılanan bir metnindeki şu iddiası anlamlıdır: “kişi öldürmek için avlanmaz, avlanmak için öldürür” (96–97). Orgazm arayışı yoksa, cinsel ilişkinin tipik

olarak bir anlama ve anlatsal yapıya¹⁴ sahip olmadığı düşünülür; aynı şekilde, öldürme niyeti olmadığına da, avlanmanın bir manasının ve anlatsal yapısının olmadığı söylenir.¹⁵

Bu noktada, kişisel bir anekdot, avlanma ile cinsel ilişki arasındaki bağlantıyı ve dolayısıyla birazdan ele alacağımız kendine hâkim olma etiğinin ilkelliğini biraz daha açmama yardımcı olabilir. Birkaç yıl önce, bir avcı güvenliği kursuna katılma fırsatım oldu. Bu, avlanma ruhsatı almak isteyen her avcının katılması gereken bir kursttu.¹⁶ Eğitmen bir Vietnam gazisiydi ve derse, zaman zaman “silahlarını kendisinden daha çok sevdiğinden” yakınan “yavru ceylan âşığı eşine” göndermeler yaparak başlardı. Eğitmenin kullandığı terminolojinin doğası her şeyi açıklar nitelikteydi. Mermileri “toplar,” ateşlemeyi “boşalma,” merminin hayvana isabet ettiği ânı ise, “içine girme” olarak adlandırıyordu. Silahın gücünü “içine girme gücü” olarak anıyordu. Bir merminin hedeflenen andan önce kazara ateşlenmesi halinde, bu durum “erken boşalma” olarak tanımlanıyordu. Ayrıca, bize “ilk kan” yasası da açıklandı. Balıkçılık ve Avcılık birimince tanınan bu yazılı olmayan yasaya göre, hayvanın “içine girmeyi” ve “kanını akıtmayı” ilk başaran, “hayvanın işini bitirme” ve hayvanın bedeninin kendine ait olduğunu iddia etme “ayrıcılığına” sahiptir. Bu ilk kan yasası bana bir yerlerden tanıdık geliyordu.

Kurs boyunca yinelenen tema, kendine hâkim olma idi. Eğitmenin deyişiyle, “Avin adı kontroldür. Kontrolü kaybedersen, avı da kaybedersin.” Emniyet mandalını kullanmanın önemi de tekrar tekrar vurgulandı. “Heyecana kapılmanın” ve mandalın önemini göz ardı etmenin ne denli kolay olduğu söylendi. Eğitmene göre, “ilk avlanmanın heyecanı” son derece normaldi; “adrenalin salgılamaya başlayıp da sağduyunu kaybettiğinde” oluşan bir olguydu bu. Yine, ormanda bir hayvanı

görmenin de cidden müthiş heyecan verici olduğunu öne süren eğitmen, “elinde ateşli silah yokken bile,” bunun heyecanlı olabileceğini itiraf etti. “İşte, tam da bu nedenle her zaman emniyet mandalını kullanmalısınız. Duygularınızın sizi alıp götürmesi işten bile değildir,” diye uyardı. “Hele ki ormanda bir başınıza oturmuş, avlamak istediğiniz on benekli antilop hakkında hayaller kurarken, bu hepten kolaydır. Fakat siz emniyet mandalını akılda tutmalısınız,” diye defalarca uyardı. Konu böyle ısrarla tekrarlanınca, benzer bir tekrarı nerede duyduğumu nihayet hatırladım. Bu avcı güvenliği eğitimi sınıfı, cinsellik eğitimi sınıfının tüm tuzaklarını içeriyordu. “Asla duygularınıza kapılmayın... Kondom kullanmayı unutmayın” (ya da daha doğru bir ifadeyle, emniyet mandalı). Bazı sözcüklerin yerine başka sözcükler koyup, cinsiyet ile tür sözcüklerinin yerlerini değiştirip baktığımızda, his değişmeyecektir: cinsel dürtü kontrollü bir şekilde tatbik edilmelidir.

Bu üç avcı kategorisinin deneyimlerindeki ortak zemini tanımladığımız göre, artık söz konusu deneyimleri farklı bir açıdan değerlendirmek (ya da kapsamak) için tasarlanmış etik yasaları inceleyebiliriz. Göreceğimiz üzere, üç etik yasa da saldırgan cinsel enerjiyi kontrol etme ve onu uygun biçimde yönlendirme ihtiyacına dayanır. Dolayısıyla, üç etik yasa da kendi özgün tarzlarında da olsa, duygusal ve cinsel kısıtlama nosyonunu temel alır.

Avcıların Etik Söylemleri

1. Anlatı: Mutlu Avcı

İlk kategorideki avcı, mutlu avcı, avlanmaktan duyduğu hazzı gönül rahatlığıyla kabul eder. Mutlu avcı için avlanmak

bir tür eğlencedir, spordur ve öldürülen hayvan sözcüğün gerçek anlamıyla “oyun” olarak anılır.¹⁷ ABD’de, zevkli bir eğlence olarak avlanma anlayışı, artan kentleşme ve serbest zamana karşılık olarak on dokuzuncu yüzyılın ortalarında yükselmiştir (Wilson, 24–25). Bu yeni “etik” avcılık anlayışı, avlanmayı et temin etmenin bir aracı olarak gören ve salt zevk için avlananları küçümseyen bir önceki avcılık yaklaşımının tam zıddıdır.

Şiddetten zevk alma anlayışının üstündeki utanç damgası uzun bir dini geçmişe sahiptir.¹⁸ New England Pürütenleri kanlı sporları kumar ve diğer “sorumsuzca yapılan eğlenceler” ile aynı derecede manasız aktiviteler olarak görüyordu.¹⁹ Her ne kadar hayvanların kullanımını, “insana” Tanrı tarafından bahşedilmiş bir hak kabul etseler de, Pürütenler şiddetten keyif almayı, tıpkı cinsel ilişkiden keyif almak gibi uzak durulması gereken bir şey olarak görüyordu. Buna karşın, yeni etik söylem zevk için avlanmanın *etik*, hatta övgüye değer bir aktivite olarak görülebileceği parametreleri açıkça belirlemek üzere geliştirilmişti. Ve işte doğa hareketi de avlanmanın bu etik söylem ile evliliğinden doğmuştu.

Avcıların ilk doğayı koruma hareketine ne ölçüde dahil olduğu konusundaki görüş ayrılıklarına karşın, söz konusu hareketin gelişiminde avcılar önemli bir rol oynamış olduğunu çok az tarihçi reddeder. Tarihçi John Reiger’a göre, avcılar “ilk doğa koruma hareketine öncülük etmiştir” (54).²⁰ Reiger’a göre, Amerikan doğayı koruma hareketini doğuran şey, orman için duyulan endişe değil, avcıların “av” balıkları, kuşları ve memelilerinin bölgelerinin giderek kaybolmasına verdikleri tepkiydi. Hiç de şaşırtıcı gelmeyen bir şekilde, bu çabalarının altında yatan saik pek de özgecil değildi. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında avcılar, “av hayvanlarının” sayısındaki azalma yüzünden, kendilerini ticari avcılarla ve balıkçılarla rekabet içinde

bulmaktan giderek daha fazla rahatsızlık duymaya başlamıştır. 1870'ler ve 80'ler boyunca, avcılar bu duruma, spor amaçlı avlanma ile ticari satış amaçlı avlanmayı kısıtlayıp düzenleyen yasaların yürürlüğe konması için başarılı bir şekilde yerel ve federal bağlantılar kurup lobi faaliyetleri yürüterek karşılık vermiştir. Bu ilk çevrecilerin büyük çoğunluğunun, avlanacakları yeterli yaban hayat alanının kalmasını güvenceye alabilme telaşına kapılmış hırslı avcılardan oluşması önemlidir. Çevre düşüncesi henüz gelişiminin ilk safhalarındaydı. Biyolojik bütünlük ve dengenin sürmesinde yırtıcıların üstlendiği rolün hayati öneminin pek az insan farkında idi. Pek çok durumda, avcılar öldürebilecekleri av hayvanlarının sayısını artırmak için olabildiğince fazla sayıda yırtıcıyı saf dışı bırakmaya çalışıyordu.

Büyük çoğunluğu üst sınıftan olan bu ilk çevreciler İngiliz aristokrasisinden, özellikle de açık hava sporlarındaki İngiliz adil oyun geleneğinden ilham almışlardır. Avrupada avlanma üst sınıfın boş zaman aktivitesi haline gelmişti. Ve pek çok avcının gözünde, tüm Amerikalıların avlanma ayrıcalığına sahip olması Amerikan demokrasisinin bir sembolüydü. Avlanma artık tek amacın et temini olduğu faydacı bir aktiviteden ibaret değildi; hakeza artık “yaban” ile girişilen barbarca (kısıtlanmamış) bir dövüş olarak da görülmüyordu. Avlanma bundan böyle hayvanlara “adil” şans tanıdığı varsayılan bir kurallar bütününe göre oynanması gereken demokratik bir “spor” olarak görülmüyordu.

Yeni “iyi avcı” etiği, avcılık kulüp ve derneklerinin yanı sıra, *American Sportsman* (1871), *Forest and Stream* (1873) ve *Field and Stream* (1874) gibi bir yığın yeni dergide süratle ifade bulmuştur. Bu dergi ve dernekler, avcıların iyi tanımlanmış bir davranış kuralları bütününe bağlılıkları esasına dayalı ortak bir kimlik geliştirmesine el birliğiyle yardım etmiştir. Böylece

avcılık, Reiger'a göre, spordan daha fazlası haline gelmiş, "bir 'dünya görüşü,' hatta dine yakın bir şeye dönüşmüştür" (29).

İlk doğayı koruma hareketindeki avcılar avlanmaktan aldıkları haz konusunda tuhaf şekilde yüzüstüydüler. Sözelimi bu tavrın tipik bir temsilcisi olan Ernest Hemingway kanlı canlı güvercinleri vurduktan sonra, büyük bir coşkuyla, "Süratle gelen topa vurmaya kadar güzel bir his," buyurmuştur (akt. Menninger, 53). Hemingway başka bir yerde ise şöyle övünür: "Ben onların [kuşların] vurulmak için, bazılarımızın da onları vurmak için yaratıldığını düşünüyorum ve şayet bu pek de iyi bir şey değilse, sakın ola, bundan hoşlandığımızı söylemedik demeyin" (Remembering Shooting, 152). Benzer bir hissi, 1967'de Arizona Üniversitesi İşletme ve Kamu Yönetimi Fakültesi tarafından yayımlanan *The Values of Hunting and Fishing in Arizona in 1965* adlı kitapçıkta, bir modern zaman avcısı da şu şekilde dile getirmiştir: "Öldürmenin heyecanını seviyorum. Bir şeyi öldürdüğünde, bir iş başardığını hissediyorsun" (akt. Caras, 142). Mutlu avcılar avcılığı salt keyifli bir aktivite olarak değil, aynı zamanda karakter gelişiminin, özellikle de erkek karakter gelişiminin bir yolu olarak görmüştür. Theodore Roosevelt'e göre, örnek bir mutlu avcı bilir ki "avlanmak, tüm ulusal eğlencelerin en iyileri arasındadır; bir ülkede ya da bir bireyde eksikliğini başka hiçbir özelliğin dolduramayacağı zinde bir erkeklik geliştirir" (vii).

Avlanma nosyonuna ek olarak, iyi avcının etik kuralları da duygusal anlamda kendine hâkim olma nosyonunu esas alıyordu. İlk çevreci zihniyetteki sporcu avcılar için, avlanma esnasında kendine hâkim olmak ıyı karakterin oluştuğu yataktı. Aldo Leopold'un yazılarının temek dayanağı bu kendine hâkim olma nosyonudur. Leopold için avcılık, sadece her normal erkeğin deneyimlediği içgüdüsel bir dürtü değil, aynı zamanda

demokratik bir haktı da. Dolayısıyla, av hayvanlarını kırıp geçiren avcılar bu “başkasına devredilemez hakka” tecavüz ediyorlardı. Leopold, avcılarının etik kapasitelerini, dışarıdan dayatılan sınırların değil, kendi ekolojik vicdanlarının rehberlik ettiği bir noktaya varıncaya değin geliştirecekleri günün özlemine çeki-yordu. Leopold’un kendisiyle özdeşleşmiş meşhur toprak etiği tam da bu nedenle avlanma eylemine ve “iyi avcı” etik kurallarına derinden bağlıydı. Toprağın sağlığını korumadaki başlıca amaçlardan biri, gelecekteki avcılarının “avlanma içgüdülerini” tatbik etme fırsatına sahip olmalarını güvence altına almaktı. Leopold’un deyişiyle, “[Avcının] içgüdüleri onu toplumdaki yeri için rekabete teşvik etmektedir, ama aynı zamanda etiği de onu (*belki de sırf uğruna rekabet edilecek bir yer olsun diye*) işbirliği yapmaya teşvik etmektedir” (The Land Ethic, 239, *vurgu bana ait*). Diğer bir deyişle, kendine hâkim olmadaki amaç, tam da erkeğin saldırgan güdüsünün sürmesine olanak tanı-maktır.

2. Anlatı: Bütüncü Avcı

Aldo Leopold birinci ve ikinci kategori, yani mutlu avcı ile bütüncü avcı arasındaki dört başı mamur köprüyü temsil eder. Leopold yetişkin hayatı boyunca mutlu avcı olarak kalsa da, ileriki yıllarında geliştirdiği toprak etiği burada tartışılan ikinci avcı kategorisini karakterize eden bütüncü felsefenin formül-leştirilmiş ilk tezahürlerinden birini temsil eder. İlk doğayı koruma hareketindeki öncellerinden farklı olarak, günümüz avcılarını avlanmanın ve hayvanları öldürmenin zevklerine dair açık beyanlarda bulunmaya çok daha az meyillidir. Bunlar avlanmakla elde edilecek diğer faydaların –diğer avcılarla dostluk kurma, doğal hayatın içine gömülmenin keyfi, hatta bu yolla

elde edilen et vb.- üzerinde durarak, “öldürmenin” hazzını önemsiz göstermeye daha meyillidirler. Yine de modern zaman avcılarında içinde giderek yaygınlaşan ortak argüman, kendilerinin aksi halde açlıktan ölecek olan “fazla” hayvanları “seçmek” gibi bir hizmet sunduklarıdır. Bütüncü avcı salt zevk için değil, bilakis biyotik topluluğun, yani “bütünün” refahı için avlandığını iddia eder.

Leopold’un toprak etiği genellikle ekolojik prensiplere dönük farkındalık temelli bir çevre etiği oluşturmayı hedefleyen ilk felsefi teşebbüs olarak değerlendirilir. Leopold’a göre, “bir şey biyotik topluluğun güzelliğini, bütünlüğünü ve istikrarını koruma eğilimi sergiliyorsa, o şey iyidir. Aksi yönde bir eğilim gösteriyor ise, yanlıştır” (The Land Ethic, 262). Gelgelelim Leopold’un gözünde, “hayvanları öldürerek doğanın güzelliği, bütünlüğü ve istikrarı bozulmaz, bilakis güçlendirilir.”²¹ Leopold ortak ekolojik topluluğa ait olma bilincine dayanan, “hayatın bütünü için dostane bir his” geliştirilmesini iddia etse de, toprak etiği hiçbir zaman “dost” hayvanları kapsamayı amaçlamamıştır.²² Dolayısıyla, Leopold bize “bir dağ gibi düşünmemizi” salık verirken, “sadece dağ, kurdun ulumasını nesnel bir şekilde dinleyecek kadar uzun yaşadığından,” gerçekte uzun vadeli, tür merkezli bir *nesnel etik* çağrısında bulunur (Thinking like Mountain, 137). Onun ormanlar ve toprakların kullanımında hâkim hale gelmiş çevre felsefesinin sözümona nesnel ve bilimsel boyutu budur.²³

Bu mirasın varisi olan bugünün bütüncü avcısı ise yalnızca günümüzün en iyi modern makineleriyle değil, “bilimsel gerçekler” cephanesiyle de baştan ayağa donatılmış durumdadır. Tavrını ekoloji bilimine dayandırma çabasında olan modern bütüncü avcı, hayvanları eğlence için değil, “nesnel bilim” adına öldürdüğünü iddia eder. Bu nedenle bütüncü avcı kendisi-

nin de tıpkı doğadaki diğer avcı türler gibi hayati ve ekolojik bir rol oynadığına toplumu ikna etmeye çalışır. Popülasyonu yüksek hayvanları öldürerek, onları daha kötü bir ölümden kurtardığını öne sürer. Bu dünya görüşüne göre, avcılar doğal hayata cömertçe bir hayırda bulunuyordur.

Gerçekte ise, avcılar doğal hayattaki diğer yırtıcılarla pek az benzerlik sergiler. Avlanan hayvanların büyük çoğunluğu hayatta kalmak için avlanır; çoğu yırtıcı, insanların aksine, et yemediği hayatta kalmaz. Dahası, sadece zayıf ya da hasta olanları öldüren diğer yırtıcıların aksine, avcılar genelde en büyük ve en sağlıklı hayvanları av olarak seçer ve böylece bir çeşit “tersine evrime” öneyak olurlar (Teale, 161). Esasen aşırı nüfus oluşumunun sorumlusu da sıklıkla avcılardır. Ve bu durum; doğal yırtıcıları öldürme, cinsiyet-seçici avlanma, avlanma sezonu sürelerinin değiştirilmesi, habitat manipülasyonu gibi aktivitelerle ve aşırı avlanma nedeniyle anormal şekilde artan doğum oranlarıyla kendini gösterir. Özetle, avcılar çözdüklerini iddia ettikleri ekolojik sorunların oluşmasına yardımcı olurlar.²⁴

Bütüncü avcı, yalnızca bilimin değil, işletme yönetiminin dilini de benimsemiştir.²⁵ Eğlence ve zevk alanını geride bırakan bütüncü avcı iş dünyasına adım atmıştır. Bütüncü avlanmadaki açık amaç, hayvan nüfusunu doğal hayatın yararına olacak şekilde yönetmektir. Bu teşebbüsteki “iş ortakları” ise, hem hayvanların hem de avcılarının kendilerinin idaresinden sorumlu olan federal ve devlet balıkçılık ve yaban hayat kurumlarıdır. Yine de bazı resmi “avcılık yönetimi” yayınları bile asıl amacın “idari öldürme” olduğunu gözler önüne sermektedir. *Journal of Wildlife Management*’da yayımlanan bir makaleye göre, “birincil yönetim planı, habitat manipülasyonu ve hasat düzenlemesi yoluyla, ak kuyruklu geyikte verimliliği artırmak... optimum sürdürülebilir geyik üretimini sağlamak... ve avcı memnuni-

yetidir” (Mirarchi, Scanloni ve Kirkpatrick, 92). Benzer şekilde, tüm yaban hayat mültecilerinin idaresinden sorumlu (eski) amir Donald J. Hankla, “yaban hayat mültecilerinin ‘avcılara fazladan av’ sağlayacak şekilde yönetildiğini” açıkça ifade eder (The Committee to Abolish Sport Hunting broşürü). Devletin bir yönetim planında ise, avlanmanın “pek çok vatandaşın yaşam kalitesini artırdığı” öne sürülür (White-Tailed Deer, 3). Açıkça görüldüğü üzere, bütüncü avcılar hayvanları, öldürecekleri sayıda hayvan kalacak şekilde “yönetme” niyetindedirler. Dolayısıyla, yazar Joy Williams’a göre, Balıkçılık ve Avcılık Dairesi’nin avcılara “öldürmelerine yetecek sayıda hayvan temin edilmesine” yardım eden “genelev patroniçesi” görevi gördüğünü söylemek daha doğru olacaktır (24).

Bütüncü avcı pek çok açıdan mutlu avcının topluma sunduğu resmi yüzüdür. Safkan bir mutlu avcının ardına saklandığı kamuflajdır bütüncü avcı. Mesleki yayınlar av hayvanı sömürsünden elde edilebilen zevklerin üstünü örtmek için görece bir çaba gösterse de, kamuya dönük resmi açıklamaların çoğunun bütüncü avcılığın imzasını taşıması muhtemeldir.

Kökleri Aldo Leopold’un fikirlerine uzanan bütüncü felsefe akademik dünyada da kendine yer bulmuştur. Bütüncü felsefenin temel prensibi, birincil değerın doğanın tekil parçaları değil, tüm bu parçaları bünyesinde barındıran bütün olduğudur. Bu bütün mefhumu çeşitli şekillerde (örneğin bir “organizma,” bir “topluluk” ya da bir “ekosistem” olarak) algılansa da, bütüncülüğün tüm biçimleri bütünün refahının daima bireysel parçalarından önce geldiğini savunur. Kendini Aldo Leopold’un havarisi ilan eden Baird Callicott’un yazdığı erken dönem yazıları bu düşünce tarzının mantıksal bir uzantısı niteliğindedir. Callicott’a göre;

Belli bölgelerde ak kuyruklu geyik avlamak ve öldürmek sadece etik olarak uygun olmakla kalmayıp aynı zamanda etik bir zorunluluk da olabilmektedir... Her koşulda, ekolojik sistemler üzerindeki etki, eylemin etik niteliğinin tespitinde belirleyici etmendir. (Animal Liberation: A Triangular Affair, 21).²⁶

Bütüncü akademisyenlerin çoğu, tıpkı bütüncü avcılar gibi, zevk için avlanma fikrini ya önemsiz gibi gösterir ya da kınar. Bu nedenle, çevreci yazar Martin Lewis, her ne kadar avcılıkta “berekatli otoburları seçmenin” sıklıkla gerekli olduğunu iddia etse de, “mutlu avcı” Leopold’u şiddetle eleştirerek, onun “açıkça çevreci olduğunu iddia eden birinin başka bir canlıyı alçakça katletme eyleminden aldığı ‘tarifsiz tat’ ile övündüğünü duymanın yalnızca tüylerini ürperttiğini” söyler (96).

Bütüncü düşünürler kendi felsefelerini sıklıkla hayvan hakları felsefesiyle kıyaslar ve hayvan hakları felsefesinin ekoloji karşıtı bir tavır sergilediğini iddia ederler.²⁷ Bütüncü düşünürler hayvan özgürleşmesi felsefesinin gerçekte bağdaşmadığını ve öldürmenin doğal dünyadaki gerekliliğini savunurlar. Paul Shepard tam da buradan hareketle şu yorumda bulunur: “hümaniterin yasadışı cinayetin doğası ve uygar insanların güvenlik haklarına ilişkin perspektifi, asıl noktayı kaçırmasının yanı sıra, temel ekolojik gerçekliğe de büsbütün aykırıdır” (Animal Rights and Human Rites, 37). Benzer şekilde, Baird Callicott da insancıl (*humane*) hareketi, “dünyayı reddeden, daha doğrusu hayattan nefret eden felsefesi” nedeniyle eleştirir ve “gerçekte kurulu olan doğal dünyanın birinin diğerlerinin hayatları pahasına yaşadığı bir dünya olduğunu” öne sürer.²⁸ Callicott, yeni Benthamcılarının (örneğin, “insancıl ahlakçılar” ya da hayvan özgürleşmesi

yanlıları) “ödülleri (zevk) olabildiğince artırma ve istenmeyen bilgiyi (acı) en aza indirme odaklı, önleyici bir etik adına... doğal süreçlerdeki yaşam/ölüm karşılıklı var oluşundan ve ekolojik sınırlılıklardan kendilerini muaf tutmaya çalıştıklarını” belirtir (Animal Rights and Human Rites, 33). Aynı şekilde, Holmes Rolston da hayvan hakları savunucularını biyolojik ve ahlaki olgunluktan yoksun olmakla suçlar. Onun deyişiyle;

Yeri geldiğinde öldüren ekolojik etik, gerçekte dünyanın kuruluş biçimiyle mutlak bir uyumsuzluk sergileyen ve hiçbir surette hayvanları öldürmeyen hayvan hakları etiğinden hem daha gelişmiş hem de doğayla daha uyumlu bir etikdir. Sırf eğlenmek için öldürenler ahlaki yönden gelişmeyi becerememiş olabilirler. Ama bazen, doğada ya da insanın doğayla mücadelesinde, herhangi bir şekilde öldürmeyi reddedenler de ya biyolojik ya da ahlaki yönden gelişmemişlerdir. (91).

Bu düşünürlere göre avcılar, doğanın acımasız buyruklarını yerine getiren enstrümanlarıdır. Uyguladıkları şiddet yalnızca doğal dünyada var olan şiddeti yansıtır, dolayısıyla etik kınamanın dışındadır. Avlanma dahil, şiddet dışlanmamalı, bilakis benimsenmelidir.

Bütüncü felsefe, bilimde oturtulduğu zeminle birlikte, mutlu avcılar için fevkalade hoş bir şekilde sahneye çıkmıştır. Tam da halk zevk ile şiddetin birlikteliğine şüpheyle bakmaya başlamışken, bütüncü felsefe bu saldırıları savuşturacak ideal bir kalkanla mutlu avcının imdadına yetişmiştir. Sevinçle bütüncü kampta güvenli bir sığınağa yerleşen bu avcılar artık zalimlik suçlaması karşısında kendilerini başarıyla savunabilirlerdi.²⁹

Zihni yapılarının haz lekesinden arındırıldığı iddiasını kuşanmış bütüncü avcılar alınlarının ak, yüzlerinin pak olduğundan emindirler. Öte yandan, her ne kadar resmi mesleki yayınları avlanmada bulunacak türlü zevkleri saymaya devam etse de, giderek artan sayıda bütüncü avcı, bütüncü avlanmanın kamuflajına bürünme konusunda artık huzursuzdur. Mutlu avcının altın çağı kapanmak üzere gibidir.

3. Anlatı: Kutsal Avcı

Her ne kadar hem mutlu avcılar hem de bütüncü avcılar edebi ve felsefi savunucularından paylarına düşeni almışlarsa da, akademi dünyasında en büyük ilgiyi üçüncü avcı kategorisi, yani kutsal avcı görmüştür. Genelde, kutsal av nosyonunu destekleyen yazarlar; antropoloji, felsefe ve doğa yazını gibi birden fazla alanda akademik arka plana sahip melez yazarlardır. Nasıl geçmişte mutlu avcı meşruiyetini avcılığın etik söylemin diliyle evliliğinde aramışsa, bugün de akademik düşünürler (hem bütüncü hem de kutsal), çevre etliğini avlanma pratiğiyle baş göz etme çabasıdadır.

Kutsal avcı için, avlanmak bir eğlenme aracı değildir, hakeza bir tür hayır işi de değildir. Onun gözünde, avlanmak dini ya da spiritüel bir deneyimdir. Kutsal avcılar kendi spiritüel yönelimlerini tipik av sporcusunun, yani mutlu avcının kaba ve yüzeysel düşünce yapısıyla mukayese etmeye bayılır. Her ne kadar üç avcı kategorisi de avlanmada düzgün bir zihni yapının önemini vurgulasa da, kutsal avcı için bu zihni yapı her şeyden daha önemlidir. Kutsal avcılarının varsayımına göre bu, ne bir fetih eyleminden alınan sığ zevkle ne de "hayırseverce" bir eylemde bulunmanın getirdiği tatminle ilgili bir durumdur. Kutsal avcının gözünde, tek uygun tavır dini bir hürmet ve saygıdır.

Her ne kadar duygusal anlamda kendine hâkim olma nosyonu yine vurgulansa da, bu nosyon burada dönüştürülmüş bir dünya görüşünün yan ürünü olarak görülür. Avcılık, iyi ahlakın kurallarına bağlılığı gerektiren bir oyun değildir, daha ziyade, dini bir töreni andırır. Bu nedenle, *Booklet of Values in Hunting*'de, bir avcı avlanmaya dair hislerini şu şekilde tarif eder: "Bazen dağda oturup bir geyiği beklerken, kendimi neredeyse dindar biri gibi hissediyorum. Âdeta dua edesim geliyor." James Swan'a göre, pek çok avcı "nihayetinde avcılığın kendilerinin dini olduğunu hissediyor" (35). Holmes Rolston'ın deyişiyle, "avcılık bir *spor* değildir; avcılık, ekosistemi simgeleyen ve hiçbir kültürün kaçamayacağı bir değeri temel ve zaruri bir şekilde arama ve ona sahip olma *ayinidir*" (91). Benzer şekilde, Paul Shepard da şunu iddia eder: "Avcılık, fiziksel varlığın güzelliği ve hayvanların spiritüel hayatlarının esrarlı mevcudiyeti sayesinde haberdar olunan, kurallar ve saygı çerçevesinde sınırları belirlenmiş kutsal bir uğraştır" (Searching Out, 86).

Kutsal avcının belirleyici özelliklerinden biri, yalnızca ilkel, hayvani hale geri döndüğünü değil, aynı zamanda öldürdüğü hayvanla özdeşleştiğini de iddia etmesidir. Randall Eaton'ın şu ifadesinin altında yatan neden budur:

Bir kaplan olmak istediğimi söylediğimde, en derinde kastettiğim şey nedir? Gerçekte, kaplanlara sevgi beslediğimi ve kaplanın asıl doğasını bilmek istediğimi kastediyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse, ben bir kaplan olmak, onun derisiyle yürümek, onun kulaklarıyla duymak, kaplan bedenimle gerinmek ve bir kaplan ne hissediyorsa onu hissetmek istiyorum. (*Know Thy Animal*, 47).

Aynı şekilde, derin ekolojist Gary Snyder da avcının “fiziksel ve psişik anlamda hayvanla yekvücut” olduğuna inanır. Snyder şöyle devam eder: “Avlanmak, bedenini ve duyularını tam anlamıyla kullanmak demektir; geyiğin o gün, o an ne düşündüğünü hissetmek için zihnini zorlamak demektir; avın peşine düşmeyi beklerken, orada oturup kendini kuşlara ve rüzgara kaptırmak demektir” (*Earth House Hold*, 120). Yine, Barry Lopez’e göre ise, “avcının arzusu kurt olmaktır” (*Of Wolves and Men*, 166).

Kişinin doğayla özdeşleşerek doğal dünya ile sağlıklı bir etik ilişki geliştirebileceği düşüncesi son yıllarda derin ekolojistler tarafından hayli popülerleştirilmiştir. Derin ekolojistlere göre, günümüzün ekolojik krizlerinin kökenleri aşırı sığ ve atomik düzeydeki benlik anlayışında yatmaktadır. Doğayla kurduğumuz bu sorunlu ilişkinin çözümü, son derece sığ biçimde tanımlanmış bu benlik anlayışını ilk önce aile ve arkadaşlarımızı, ardından türümüzü ve son olarak bütün yaşamı içine alacak şekilde genişletmektir.³⁰ Bu özdeşleştirme süreci, genişletilen Benliğin en olgun oluş halini temsil ettiği bir olgunluk meselesi olarak değerlendirilmektedir. Gelgelelim bazı derin ekolojistlere göre, buradaki amaçlarımız doğrultusunda bizim için asıl önemli nokta, bu genişletilmiş Benlik algısını güçlendirmeye katkıda bulunacağını ileri sürdükleri aktivitelerdir. Ve Bill Devall ve George Sessions’ın ifadesiyle, güneşlenmek, bisiklete binmek, kayak yapmak ve meditasyonun yanı sıra, avlanmak da olgun bir Benlik algısı geliştirmeye yardımcı olacak aktiviteler arasındadır (188).

Kişinin özdeşlik kurduğu bir varlığı öldürme fikriyle ilgili asıl ilgi çekici nokta, derin ekolojistlerin ve kimi diğer çevreci yazarların, doğayla özdeşleşmedeki amacın tam da bu sayede kişinin, kendini özdeşleştirdiği varlıklara zarar vermekten

kaçınmak istemesi olduğunu iddia etmeleridir. Peki, bu durumda derin ekolojistler ve kutsal avcılığın diğer savunucuları bu çelişkiyle nasıl başa çıkıyorlar? İşte, yerli kültürlerle ait spiritüel öğretilerin kutsal avcı nosyonunu desteklemek üzere anlatıya dahil edildiği yer de tam burasıdır.

Derin ekolojistler ve diğer çevreci yazarlar sıklıkla yerli kültürlerin doğal dünyaya karşı etik bir davranış geliştirme konusunda örnek bir model sağladığını iddia eder (Devall & Sessions, Lopez, Nelson, Snyder, Shepard, Swan). Bu iddiadaki çarpıcı nokta, söz konusu yazarların avlanmayı en yüce öğretici değere sahip aktivite olarak öne çıkarmalarıdır. Yerli kültürler farklı birçok aktiviteyle (toplayıcılık, ekim yapma, ağaçlandırma, yemek yapma, dokuma, şarkı söyleme, dans etme vb.) meşgul olsalar da, yazarların gözünde avlanma dışındaki hiçbir aktiviteleri aynı ahlaki geçerliliğe sahip değildir Dahası, bu çevreci yazarların çoğu söz konusu toplulukları yekpare olarak anarak, aralarındaki büyük kültürel farklılıkları görmezden gelirler.³¹ Fakat ne tüm Amerikan yerlileri avlanmıştır ne de hepsi öldürdükleri hayvanlara “saygı” göstermiştir³²

Tüm yerli kültürleri kapsayan bir genelleme yapmak mümkün değilse de, bazı (asla hepsinde değil) Amerikan yerli kabile kültürlerinde, hayvanları öldürme konusunda duygu karmaşası ve suçluluk yaşandığı görülür. Yine bazı yerli kültürlerin bu huzursuz edici duygularla başa çıkmak için izlediği yollardan biri, hayvanın kendi canını onlara bir “armağan” olarak “verdiğine” inanılan bir mit ya da dünya bakışı geliştirmektir.³³ Kutsal avcılar yerli kültürlerden bu “armağan” nosyonunu alıp kendi av anlatılarına ekmişlerdir.³⁴ Örneğin, Richard Nelson kendi av deneyimlerini açıklarken, sık sık Koyukon büyüklerinin öğretilerine başvurur. Şöyle yazar: “Koyukonlarda büyükler hayvanların kendilerine saygı duyanlara geldiğini ve onların sadece

geçici bir ölüm olan eylemle kendilerini almalarına izin verdiklerini iddia eder” (The Gifts, 122). Hayvanın ölümü kişisel bir zafer olarak değil, daha ziyade, uygun tavrı sergileyen değerli kişilere sunulan bir “armağan” olarak görülür. Bir avcı bir hayvanı öldürmeyi başaramadığında, bu başarısızlık avcının zihni yönelimindeki uygunsuzluklara yorulur. Zira uygun bir tavırla yaklaşıldığında, hayvan hayatını seve seve “verir.” Barry Lopez benzer bir şekilde hayatını gönüllü olarak teslim etmenin insan olmayan hayvanlar arasında da gerçekleştiğini iddia eder. Avcı ile av arasındaki bu değiş tokuş, sıklıkla av hayvanının canını vermeye gönüllü olduğunu gösteren bir kilit bakışmayla başlar. Lopez bu fenomeni, “ölüm sohbeti” olarak adlandırır (94). Lopez’e göre bu, “törenselsel bir değiş tokuştur: avlanan hayvanın ruhuna duyulan saygıya karşılık eti. Böylece sadece avcı değil, her iki hayvan da ölümle son bulan bu karşılaşmayı seçer” (94).

Lopez insanın dahil olmadığı bu avlanma örneğini sunduktan sonra, Amerikan yerlilerinin, avlanan hayvanın ölümünün “mutabık kalınan” bir ölüm addedildiği avlanma pratiklerine atıfta bulunur. Benzer şekilde, Gary Snyder da hayvanların, insanların onların “bereketini” artırmalarına karşılık, insanların gelişimine, onlara hayatlarını “vererek” katkı sunduğu “ölümün karşılıklılığına” atıfta bulunur (*Earth House Hold*, 120).³⁵ Snyder’a göre hayvan bu değiş tokuşa, avcıya duyduğu “şefkatten” doğan bir gönüllülük esasıyla katılır. Snyder’ın deyişiyle, “Avlanma büyüsü, avı –şarkınızı duyan, içtenliğinizi gören ve size duyduğu şefkatle yolunuza çıkan canlıyı– size getirmek üzere tasarlanmıştır” (*Earth House Hold*, 120). Snyder’a göre, “hem insan doğası hem de doğa ana her şeyin eşit şekilde ve bir uyum içinde gerçekleşebildiği bir yoldadır” (*The Real Work*, 73).

Kutsal avcılar sadece kabile kültürlerinden değil, ekoloji biliminden de ilham alırlar. Avlanmak ve hayvanları öldürmek,

kişinin kendini fiilen besin zincirine dahil etme ve böylece doğal dünyayla doğrudan bağlantı kurma yolu olarak görülür. Shepard'a göre avlanma ve öldürme, "avcının elementlerin karmaşık döngüleri, evrimin seçici temizliği ve enerji akışı örüntülerindeki sürekliliğini pekiştirir" (A Theory of, 509). Aynı şekilde, yalnızca bir adada değil, aynı zamanda bir adadan yaşama isteğini açıklayan Richard Nelson, "Böylece ruhumu ve bedenimi bu yere daha sıkı bağlayarak içimdeki adayı da getirebilirim," der ve şöyle devam eder: "Avlanma ve balık tutma deneyimleri bana Dünyaya bağımlı ve bağlı olduğumu hatırlatan en güçlü deneyimlerdir" (akt. Leviton, *The Island Within*, 72).

Kutsal avcılar amaçlarının doğayı fethetmek değil, bilakis doğal dünyanın ekolojik gerçekliğine teslim olmak olduğu iddiasındadırlar. Holmes Rolston'a göre;

Avcı "mükemmel kötülüğü" (Krutch) hissetmez, yaratılışın trajik dramıyla ve duygusal hayatın temeli olan kan akıtma ayiniyle "kusursuz özdeşim" kurduğunu hisseder; bu hem *böyledir* hem de *böyle olmak* zorundadır. Avcılar ekolojiyi, doğayı sadece seyretmekle yetinenlerin asla anlayamayacağı şekilde anlar. Avcının başarısı ekolojiyi fethetmek değil, ekolojiye teslim olmaktır. Ve bu, dünyanın yaratılış şeklinin kabulü demektir (92).

Kutsal avcılar için avlanmanın spiritüel yönü, ekolojinin ilkelerini –özellikle de ölümün gerekliliğini ve gerçekliğini– anlamaktan gelir. Avcı sadece ölümün elçisidir, kendi yaratımı olmayan bir dramın masum katılımcısı olarak, salt onun (doğanın) "emirlerine" uymaktadır. Spiritüel, ekolojik ve karşılıklı

bir eylem olarak görülen yalnızca avlanma değildir, ölü hayvanı yeme eylemi de bu şekilde algılanır. David Barnhill'in altını çizdiği üzere, "Ben besin zincirinin neresindeyim?" sorusu Snyder'ın gözünde dini bir sorudur, "çünkü karşılıklı ekolojik bağımlılık evrenin ana gerçeğidir ve besin zinciri de bunun temel fiziki yapısıdır" (*Indra's Net*, 25). Hayvanları avlamak ve yemek, Snyder'a göre, doğayla "bütünleşmenin" bir aracıdır ve dolayısıyla bir "kutlama" nedenidir. Kendi ifadesiyle, "Antropolojik bulgu şudur ki, tarih ve tarih öncesi dönem boyunca, sayısız erkek ve kadın doğayla ve kimi insan olmayan canlılarla derin bir birlik ve iletişim duygusu deneyimlemiştir. Dahası, sıklıkla da bu iletişimi geleneksel olarak yedikleri canlıyla deneyimlemişlerdir" (*The Old Ways*, 13). Benzer şekilde, Paul Shepard da Ortega y Gasset'in, "Belli koşullarda belli hayvanlara sunabileceğimiz en büyük ve en ahlaklı hürmet, onları belli araçlar ve törenlerle öldürmektir," yorumunu onaylayarak alıntılar ve hatta "hayvanları yemenin" de böyle olduğunu ekleyerek Gasset'in iddiasını pekiştirir (*Tender Carnivore*, 153). Zira Shepard'a göre, "hayvanları yemek onlara tapınmanın bir yoludur" (*Post-Historic Primitivism*, 81).

Tıpkı avlanmanın kendisi gibi, hayvanları yemek de sıklıkla cinsel imalar barındıran bir dille tarif edilir. Snyder'a göre, "karşılıklı yeme/yenme" ("*intereating*") hem bir "kutlama" sebebidir hem de "içinde yaşadığımız müthiş bir sevme eylemidir" (*Grace*, 1). Daha açık ifade etmek gerekirse, Shepard erkeklerin tarihsel olarak kadınlara yönelttiği cinsel enerjinin avlanmanın tüm yönlerine aktıldığını iddia eder. Kendi deyişiyle;

Arazideki insan avcı, kadın avına sevgiyle muamele etmedeki yüzbinlerce yıllık deneyimi itibarıyla -onu hakiki avına geri döndüren de bu

deneyimidir– salt bir yırtıcıdan fazlasıdır. Öldürmenin kendisi bu sevginin müthiş bir esrimeyle tamamlanmasıdır. Resmi kapanış ise yemektir... Av, besin değeri için değil, etik değeri için, bir çeşit kutlama şeklinde yenmelidir (*Tender Carnivore*, 173).

Kutsal avcılar belli bir iyi davranış kaidesine bağlılıkla sınırlandırılması gereken, özü itibarıyla saldırgan bir dürtüye ilişkin açık anlayışın yerine, bu dürtüde saldırganlığın var olmadığı yönündeki genel savı yerleştirmişlerdir. Bu dünya görüşüne göre, kutsal avcılar hayvanları “öldürmez,” bilakis hayvanlar kendi yaşamlarını “verir.” Hakeza “kutsal avcılar” şiddet uyguluyor da değildir; tersine, “eşit bir takasın” katılımcısıdır onlar.”³⁶ Aslına bakılırsa, kutsal avcı saldırganlığını var olma noktasında dizginlediği iddiasındadır –en azından kendi zihninde böyledir. Gelgelelim hayvanın sırf avcının hayrı için kendi hayatını sonlandırmayı seçtiği düşüncesi, tecavüze uğrayan bir kadının “bunu istediği” ve kendini “memnuniyetle” tecavüzcüsüne verdiği düşüncesinden daha geçerli değildir. Sonuç olarak, dil ve görüş farklılıklarıyla beraber, her şeyden önce, bu avcı kategorilerinin üçü de avlanma ahlaklarını kendi zihinsel ve duygusal durumlarından türetir. Böylece ahlak dışı dünyayla elle tutulur bir ilişkisi olmayan, bedeninden koparılmış bir deneyim halini alır.

Erkek Öz Kimliği İçin Avlanma

Gördüğümüz gibi, tüm avcı kategorileri avlanmayı, avcıyı ilkel ve hayvani bir duruma geri döndüren, içgüdüsel ve cinsel anlamda yüklü bir eylem olarak düşünür. Avcıların etik söy-

lemlerinin işlevi, bu saldırgan cinsel enerjinin nasıl serbest bırakılabileceğine dair temel ilkeleri sağlamaktır. Mutlu avcılar zevk için, bütüncü avcılar hizmet adına ve kutsal avcılar da spiritüellik ya da din adına avlanır. Bu dil ve odak farklılıklarına rağmen, üç avcı türü de kontrol altına alındığı, yeniden adlandırıldığı ya da reddedildiği müddetçe, şiddeti etik ilkelerinin vazgeçilmez bir parçası kabul eder. Şu halde, ekofeminist analiz bu şiddet fenomeni ve onun birlikte olduğu etik söylem üzerine ne tür bakış açıları ortaya koyabilir?

Soyut felsefi düşüncelerin üretiminin altında yatan bilinçaltı etkenleri açıklamak için psikoloji kuramına yönelen feminist kuramcılarının sayısı giderek artmaktadır.³⁷ Peki, avcıların etik söylemlerini aynı psikolojik incelemeye tabi tutarsak, neyi açıklığa kavuşturabiliriz? Üç avcının anlatısında da yinelenen temalardan biri, avlanmanın erkekleri doğaya yabancılaşma halinden kurtarmasıdır. Avlanmak “hayvani” olana dönüş, “ilkel” olana geri dönüş ve doğal dünyayla birleşme olarak görülür. Nesne ilişkileri kuramına (“*object relations theory*”) göre, bu yabancılaşma hali safi insan doğasına özgü değildir, daha ziyade, erkek psikolojisinin belirgin bir özelliğidir. Nesne ilişkileri kuramı hem oğlan hem de kız çocukların ilk ilişki turünü anne figürü ile birleşme olarak deneyimlediğini iddia eder.³⁸ Daha sonra, çocuk bu birleşik dünya görüşünden kurtulma sürecinde benlik kavramını geliştirir. Kız çocuklarından farklı olarak, oğlan çocukları iki aşamalı bir özdeşleşmeden kopma (“*disidentification*”) süreci yaşar. Oğlan çocukları yalnızca anne figüründen ayrılmak zorunda kalmaz, aynı zamanda, erkek olarak tanımlanmak için, dışı dünyasıyla olan tüm bağlarının yanı sıra, kendi içlerindeki dışı olan her şeyi inkâr etmek zorundadırlar.

Chodorow’a göre, kız çocuğu kendi kimliğini anne figürünün kimliğinden ayırma ihtiyacıyla karşı karşıya kalmadığı

için, “oğlan çocuklarına kıyasla, kız çocukları kendilerini daha az farklılaşmış, dolayısıyla dış nesnelere dünyasıyla süregelen bir şekilde daha ilişkili ve aynı zamanda kendi iç nesne dünyalarına da daha farklı bir şekilde yönelmiş olarak deneyimler” (167). Bu nedenle, oğlan çocuklarından farklı olarak, kız çocukları bu süreçten benlik tanımlarının birinci ögesi olarak “empatiyi” temel alarak çıkarlar. Chodorow şunu savunur: “Kız çocukları bir başkasının ihtiyaçlarını veya hislerini kendi ihtiyaçları veya hisleriymiş gibi deneyimleme (ya da kişinin başkasının ihtiyaçlarını veya hislerini deneyimlediğini düşünmesi) konusunda daha güçlü bir temele sahip olur” (167).

Dorothy Dinnerstein bu analizin kapsamını erkeğin yalnızca kadınlarla değil, doğal dünyanın bütünüyle etkileşime girme biçimini içine alacak şekilde genişletir. Dinnerstein’a göre, bir çocuğun öz kimliği esasen onu çevreleyen dünyadan farksız görüldüğünden, özellikle oğlan çocuğu için öz kimlik, sonradan sadece kadınlara karşıt olarak değil, aynı zamanda bütün doğaya karşıt olarak kurulur. Dolayısıyla, bu özerk kimlik geliştirme süreci öfke ve korku gibi karmaşık hisleri ve başlangıçtaki anne ile birlikte var olan benliğe dönme arzusunu beraberinde getirir. Bu öfke aslında “bedensel geçicilik bilgisine” karşı duyulan bir öfkedir (246).

Simone de Beauvoir, kadınların; erkeklerin eril öz kimliklerini oluştururken karşılarına aldıkları nesnelere haline geldiğini, “öteki” haline geldiğini iddia eden ilk kişidir. De Beauvoir’a göre, kadınların bu konuma yerleştirilmeleri gebelik, menstürasyon, doğum gibi süreçlerin erdemi dolayısıyla doğal dünyaya derinden gömülü olarak algılanmalarının bir sonucudur. Kişi sahici öznelliğe biyolojik gerekliliğin, diğer bir deyişle, hayvan dünyasının üstüne çıkabildiği ölçüde erişebilir. Tarihsel olarak, erkekler olasılıklar dünyasını sömürü ve projelerle, yani,

doğal dünyayı değiştirme çabalarıyla aşağılamıştır. De Beauvoir'a göre, bu aşkınlığın prototip aktiviteleri (avlanma, balık tutma ve savaş) hem risk hem de mücadele içerir. De Beauvoir'ın deyişiyle, "erkeği hayvanın üstüne çıkaran şey, hayatını vermesi değil, riske atmasıdır; bu nedenle insanlıkta üstünlük, hayatı doğuran cinse değil, öldüren cinse verilmiştir" (72).

Yine, Paul Shepard da bir öteki olarak hayvanlar temasını geliştirir. Shepard kadınların değil, hayvanların öteki olarak algılandığını ve insan kimliğinin gelişiminde gerekli nesnelere olduğunu iddia eder. Shepard çocukların ancak insan olmayan dünya ile olumsuz bir özdeşim kurarak, yani, kim olmadıklarını anlayarak, gerçekte ne olduklarını anlayabileceklerini öne sürer. Shepard'ın ifadesiyle, "kimlik oluşumu benliğin ben olmayandan, canlından canlı olmayandan öznel ayrımı sonucunda ortaya çıkar" (*Nature and Madness*, 125). Her ne kadar Shepard cinsiyet belirtmeyen bir dille yazsa da, nesne ilişkileri kuramı özdeşim kurma ihtiyacının tüm insanlarda değil, erkeklerde bulunduğunu ileri sürer.

Oğlan çocuğunun yetişkin erkek statüsüne geçişi dünyanın her yerinde erginleme törenleriyle kutlanır. Bu törenlerin pek çoğu hem kadınlara hem de doğal dünyaya karşı şiddet eylemleri içerir. Hayvan avlamak ve öldürmek standart bir "kadınların dünyasından ve doğadan erkeklerin dünyasına geçiş" törenidir.³⁹

İkinci ve yabancı bir doğa kuran erkekler daha sonra, görünen o ki arkalarında bıraktıkları bu ilk birlik haline geri dönme arzusuyla ömür boyu yüzleşmek durumunda kalır. Ne var ki henüz farklılaşılmamış bu ilk hale geri dönüş tam da kaçınılması gereken şeydir, zira bu geri dönüş erkek benliğinin yok oluşunu getirecektir. Bu iki güdü arasındaki çatışma avcının öldürme güdüsüne ışık tutabilir. Hayvanın izini sürmesi avcının yitik dışı

ve hayvani doğasını yeniden kazanma özlemini ifade eder. Hayvanın ölümü ise, bu doğayla bir olma haline ulaşamayacağını kesinleştirir. Şiddet, avcının bağımsız bir insan olarak erkekliğini teyit ederken, bir yandan da bu birlik hissini deneyimleyebileceği tek yoldur. Hayvanı öldürerek, avcı ayinsel anlamda, başlangıçta var olan dişi/hayvani dünyaya, geri dönemeyeceği bir dünyaya geri dönüş arzusunun ölümünü gerçekleştirir.⁴⁰

Başlangıçta var olan doğayla birliğe geri dönüş arzusunun yansımaları üç kategorinin avcılık anlatılarında da görülür. Doğayla bağlantı kurma dürtüsü –özellikle kutsal avcı için– avlanmadaki temel amaçtır. Doğayla birleşme hissi, kutsal avcılar için, hayvanları yeme eyleminde “nihai birleşmeyi” sağlar. Richard Nelson’a göre, “geyiği yediğimizde, eti etimiz olur. Geyik form değiştirir ve bize dönüşür, karşılığında biz de ölümden yapılmış canlılar oluruz” (The Gifts, 125).

Kutsal avcılar kutsal av etiğini “biyomerkezci” olarak adlandırmaya meyilli olsalar da, bu etik kaideyi ölümmerkezci olarak tanımlamak daha doğrudur. Avcıyı diğer canlılara bağladığı görülen şey, yaşam değil, ölümdür. Ve yine, hürmet ve saygı hislerini uyandıran da yaşam değil, ölümdür.

Avlanan ve avlanmayı yücelten kadınlar da elbette ki yok değildir, fakat avcılar çoğunlukla erkektir. Avcılar diğer canlı türlerine ölüm getirerek bağlanma hislerini derinlemesine deneyimlerken, pek çok kadın benzer hisleri öldürerek değil, doğurarak yaşar (bkz. O’Brien, Hartsock, Ruddick). Bazı kutsal avcılar bu doğum analojisinden çok az haberdardır. Paul Shepard modern insanın gündelik yaşamında avcı-toplayıcı olmasının gerekli ve hatta mümkün olmadığını açıklarken, buna kısaca değinir. Önerdiği şey, avcı-toplayıcıların yaşam tarzlarının “bileşenlerini” modern “erkeğin” yaşamına dahil etmektir (Post-Historic, 79). Shepard’ın önerdiği bir “bileşen,” her

erkeğin hayatında en az bir kez yaşaması gereken bir his olan avlanma deneyimidir. Burada güttüğü mantığı ise şöyle açıklar:

Bütün bir ekonomi anlamında, avcı-toplayıcılara dönüşemeyiz, ama bu ontogenetik âni kurtarabiliriz... Avın değeri, yinelenen kısa seyahatlerde değil, dünyanın kalp yapısına doğru yapılan tek sıçramada, yani kendimizi açığa çıkardığımız kurallara göre oynanan “avlanma oyununda” yatar. Önemli olan avlanmaktır. Bu, bebek sahibi olmaya benzer; ufacık bir parçasıyla önemli mesafe kat edilir. (Post-Historic, 86).

Dolayısıyla, Shepard'ın gözünde, öldürmek doğum yapmakla eşit derecede dönüştürücü bir deneyimdir.

Erkeklerin ölüm getirerek hem bir bağlantı hissini deneyimlemeleri hem de enikonu yaşadıklarını hissetmelerini anlamak için, erkek avcılarının hayvanları öldürerek sembolik anlamda yeniden doğduklarını hatırlamak gerekir⁴¹ Avcı, hayvanı öldürme sürecinde ikinci kimliğini, yani erkek kimliğini (yeniden) kurar. Gerçekte bu, şiddet ve ölümlle beslenen erkekliğin zihni inşasıdır.

Feminist ve ekofeminist literatürde sıkça yinelenen temalardan biri, birbirine bağlı olma (“*interconnection*”) nosyonudur. Carol Gilligan'a göre, kadınların etik tavrı ve düşüncesi ötekilerle birbirine bağlı olma hissinden ve ilişkileri sürdürme isteklerinden gelirken, erkeklerinki öfkeyi kontrol etme çabasından ve soyut ilkelere ve evrensel kurallara riayet etmekten gelir.⁴² Birçok ekofeminist birbirine bağlı olma ve ötekine bakma (“*care*”) nosyonunu sahici bir bütüncü etiğin temelı olarak görür. Bütüncü ve kutsal avcılarının anlatılarındaki enteresan nokta ise

şudur: Her ne kadar tıpkı ekofeministler gibi, birbirine bağlı olma hissini önemini vurgulasalar da, onlar buna, tuhaf bir şekilde, ölüm getirerek ulaşmaya çalışırlar. Shepard'a göre;

Akraba olmak... birçok bağlantı ve dönüşüm anlamına gelir – zamanın başlangıcından beri biz onlara, onlar bize ve onlar birbirlerine dönüşür. Akraba olmak, hayatın akışında bilinçli şekilde pay sahibi olmak demektir (Searching Out, 87).

Öte yandan, birçok ekofeminist için, “hayatın akışında bilinçli şekilde pay sahibi olmanın” en iyi yolu şüphesiz ki başka bir canlıyı öldürmek ve yemek değildir.

Ekofeminist düşünür Val Plumwood (1991, 1993) derin ekolojistleri canlılar arasındaki belirgin farklılıkların yanı sıra, akrabalık ilişkisinde daha fazla bağlamsal bağlara yer açmak için aşırı geniş ve soyut bir özdeşleşmeyi savunmakla suçlar. Kutsal avcılar bu tarz bir özdeşliğin tehlikelerine iyi bir örnektir. Onlar öldürdükleri hayvanla özdeşlik kurduklarını iddia etseler de, bu özdeşleşme anlamsızlaşacak kadar soyuttur. Tüm avcı türleri avcının zihni durumunu belirleyen o keskin teyakkuz ve dikkati vurgulasa da, avcının öldürmek üzere olduğu hayvanın gerçek halini idrak edecek kadar uyanık olmadığı açıktır. Roger King, “avcıların hayvanlara karşı gerçekten uyanık olmadığını” iddia eder. “Onlar hayvanı dolaysız bağlamında görmez, bilakis, hayvanın ötekilerle ilişkisinden soyutlanmış halini görür” (83). Şayet kutsal avcılar sahiden doğaya dikkat ediyor olsalardı, bir hayvanın ölümünün, hayvanın avcıya duyduğu “şefkat” nedeniyle kendisini özgürce “vermesi” olarak rasyonelleştirilmesi mümkün olmazdı. Avlanan hayvanın gözlerinde avcıya duyulan “şefkati” değil, korkuyu ve dehşeti görürlerdi. Özetle, insan olmayan

hayvanların kendi hayatlarına, kutsal avcılarının kendi hayatlarına verdikleri değerden daha az değer vermediğini görürlerdi.

Birçok ekofeminist uygun etik tavır ve düşüncenin belirlenmesine yardımcı olacak dikkat eyleminin önemini altını çizer.⁴³ Iris Murdoch'a göre;

Dikkatin işlevinin ne olduğunu, nasıl kesintisiz sürdürdüğünü ve çevremizde nasıl sezilmez değerler kurduğunu düşünürsek, kritik seçim anında seçim işinin büyük kısmının çoktan halledilmiş olduğuna şaşırılmamalıdır. (37).

Murdoch için ahlak doğuştan var olan saldırganlık iradesini mantıklı şekilde kontrol altına almaktan ötedir. Ona göre, kişi, “bir kişiye, bir şeye, bir duruma” “sabırlı ve sevgi dolu bir bakış” yönelttiğinde, irade “engellenmemiş hareket” olarak değil, daha ziyade, “fazlasıyla itaati çağrıştıran bir şey” olarak sunulur (40).

Josephine Donovan'a göre, “kadınların umursayan (“*ca-ring*”) ve özenli bir sevgi temelli ilişki kültürü” hayvanlara yaklaşım konusunda feminist etiğe bir zemin sunar (375). Bu umursayan ve özenli sevgi bize hayvanları öldürmemeyi *em-reder*; aksine, “Hayvanları öldürmemeli, yememeli, onlara zulmetmemeli, onları sömürmemeliyiz, çünkü onlar bu şekilde muamele görmek istemiyorlar ve biz bunu biliyoruz. Kulak verirsek, onları duyabiliriz” (375).

Kutsal avcılar dikkatlerinin esasen özenli, umursayan bir sevginin ifadesi olduğunu iddia etseler de, tarif ettikleri tefekkür hali gerçek dünyada önemli ayrımları yapamayacak kadar dağınık ve geniştir. Kutsal avcılarının dünyası apaçık farklılıkları bulanıklaştırır. Onları ölümün yaşamla eş tutulduğu, hayvanları yemenin bir “sevme eylemi” ve bir hayvanın canını al-

manın “armağan” olduğu bir dünyadır. Richard Nelson tam da bu nedenle, “Bir hayvanı sadece izlediğim anlar ile avlandığım anlar arasında çok az fark vardır –bunlar, zihnin mutlak odağı anlamında, aynı şeyin parçalarıdır,” diyebilir (*Exploring the Near*, 37). Benzer şekilde, Paul Shepard da bir bitkiyi yemekle bir hayvanı yemek arasında herhangi bir fark görmediğini öne sürer. Halbuki bu yazarlar gerçekten doğayla ilgileniyor olsalardı, söz konusu aktiviteler arasında esasen muazzam bir fark olduğunu keşfederlerdi. Bu, duyarlı bir yaşamın farkıdır.

Hayvanların tekil olarak yaşadığı gerçek deneyimleriyle ilgilenememek bir bütün olarak çevre hareketi ve çevre felsefesinin yanı sıra, tüm avcı kategorilerinin de karakteristiğidir. Üç kategorideki avcı da etik söylemi, avcuyu öldürdüğü hayvanın gerçek deneyiminden uzak, kişisel sorumluluktan muaf tutmanın aracı olarak kullanır.⁴⁴ Avcının odağı kendi zihni durumdur. Kendi zihni durumunun belli bir etik yasaya uyduğu söylenebildiği müddetçe, şiddet edimlerinin meşru olduğu düşünülür. Avlanmanın işlevlerindeki içgüdüsel (cinsel) doğaya yapılan vurgu, avcılarının tutumunu etik kınamadan uzaklaştırır, çünkü avlanmak doğal ve temel bir güdü olarak görülür.⁴⁵ Etik söylem böylece dikkati, öldürülmek üzere olan hayvanın değil, avcının üstünde toplayan bir “tuzak” işlevi görür. Bütüncü ve kutsal avcılarının “mutabık kalınmış” bir aktivite olarak gördüğü şey, gerçekte avcının kendisinin formülleştirdiği ve kendi ahlaki yönergelerini izlediği tek yönlü bir ahlaktır. Üç avcı türü içinde, hayvan bir nesneye, avcının kendi erkek kimliğini ve ahlaki değerini üzerinde kurmaya çalıştığı bir simgeye indirgenir.

Dolayısıyla, bu üç kategorinin tavır ve söylemlerinde esaslı farklılıklar olmasına rağmen, nihayetinde paylaştıkları ortak zeminle kıyaslandığında, bu farklılıklar önemsizdir. Üçü de erkek kimliğini doğal dünyaya karşı kurma arayışında yan yanadır.

Sonuç

Şiddet dolu bir kültürde yaşıyoruz. Şayet bu ilişkilenecek hallerini değiştireceksek, var olan şiddetin adını koyup psikolojik kökenlerini saptamakla işe başlamalıyız. Dünya genelinde şiddet faillerinin çoğunlukla erkek, bu şiddetin öncelikli kurbanlarının ise kadınlar ve doğal dünya olduğunu kabul etmek zorundayız. Dil bu gerçekliği sık sık bulanıklaştırmaktadır. Kadın cinayetleri “adam öldürme” olarak sınıflandırılırken, doğaya karşı işlenen cinayetlerin adı bile yoktur. Bu nedenle, cinsiyete özgü şiddet gerçeğini ön plana çıkarmak için atılacak ilk adım bu şiddet türlerini adlandırmak olacaktır. Kadın cinayetleri adam öldürme değil, kadın cinayeti olarak adlandırılmalı ve doğaya yönelik şiddetin de belki *biyokırım* gibi kendine özgü bir adı olmalıdır. Bununla birlikte, her iki şiddet tezahürünün de aynı zihni yapının, yani erkek öz kimlik ve değerini kurma uğraşında kadınları ve doğayı manipüle edilebilir, yönetilebilir ve kontrol edilebilir nesnelere olarak gören erkekçi (“*masculinist*”) zihniyetin ürünü olduğu kabul edilmelidir. Mutlu, bütüncü ve kutsal avcılar aynı temel motifin ifadeleri, aynı “Tanrı’nın” üç parçalı tezahürüdür: erkek benliği.

Ekofeminizm henüz feminizm ile çevre hareketi arasındaki bağlantıları güçlendirme sürecindedir. Ve şayet bu potansiyelindeki zorluğun üstesinden gelecekse, etik tavır ve düşünce konusunda soyut açıklamaların ötesine geçmekle işe başlamalıdır. “Bütüncülük,” “biyomerkezcilik” ve hatta “hürmet” ve “saygı” gibi soyut bir dile yaslanmanın yeterli olmadığını gördük. Bu sözcüklerle neyi kastettiğimizi söylemeye başlamalıyız. Hürmet ve saygı diyerek, “tam olarak neyi kast ediyoruz” diye sormalıyız. Spiritüel bağ algısına yapılan vurgu gerçekten övgüye değer bir amaçtır. Fakat spiritüel bağ algısı, diğer canlıları

sahiden umursama tavrına dönüşmelidir. Diğer canlıları umursamak kişinin içsel psişik hali özelinde yapılamaz. Umursadığımız birinin tepkisine dönük sahici bir kabulü dikkate alması şarttır.⁴⁶ Bir hayvanı öldürmeden önce dua okumanız, birine tecavüz etmeden önce dua okumanızdan daha kabul edilebilir değildir. Etik tavır alanında önemli olan, zihni halimiz değil, eylemlerimizdir. Şayet bu eylemler yalnızca zihnen kurulmuş bir arzudan ileri geliyorsa, bu durumda tüm tarafların gereksinimlerini dikkate alamaz. Ahlaki edimler sadece diğer canlılarla aramızdaki karşılıklı bağı algılama kabiliyetimizden değil, aynı zamanda diğer canlıların müşkül durumunu kendi ihtiyaç ve isteklerimizden ayrı ve farklı olarak tanıma –ahlaken ilgilenme– yeteneğimizden gelir.

Bir bütün olarak çevre felsefesi ve çevre hareketi, tekil canlılara yönelik sahici bir endişeyi içermeyi başaramamıştır. Bugün büyük çevre örgütlerinin hiçbiri avlanma karşıtı duruş sergilemeye istekli değildir, yine hiçbiri et yeme konusunda da taraf olmuş değildir.⁴⁷ Ne var ki çevre hareketi ve çevre felsefesi tekil olarak her bir canlı için endişelenmediği müddetçe, şiddet dolu geçmişlerinin gölgesinde yaşamaya devam edeceklerdir. Günümüzde avcılar her yıl 200 milyondan fazla hayvanı öldürüyor. Milyonlarcasını da sakat bırakıyor, taciz ediyor, öksüz bırakıyor. Ekofeminist etik, şiddetin diğer tüm tezahürleriyle beraber, bundan da acı duymak zorundadır. Tarihsel olarak çevre hareketini bir şiddet pratiğine bağımlı kılagelen tüm bağları koparmaya çalışmalıdır. Ekofeminist etik şunu görmemize yardımcı etmelidir: Hayatta kalmak için avlanmaya ya da et yemeye ihtiyacımız olmadığına göre, ikisini de yapmamalıyız. Bilakis, hepimiz hayvanlara sunabileceğimiz ve onlardan alabileceğimiz en iyi armağanın sürecekleri hayatları olduğunu kabul ettiğimiz sahici bir kutlamayla meşgul olmalıyız.

Notlar

Carol Adams, Josephine Donovan, Clare Fischer, Greta Gaard, Dena Jones Jolma, Suzanne Kappeler, Ann Kheel, Martha Ellen Stortz ve özellikle Linda Vance'e değerli eleştirileri ve önerileri için teşekkür etmek isterim. Bu makalenin daha önceki versiyonları şu konferanslarda sunuldu: Şiddet ve İnsan Birlikteliği, Montreal, 13-17 Temmuz 1992; Society for Women in Philosophy'nin Pasifik Buluşması, Sonoma State College, Rohnert Park, Kaliforniya, 9 Kasım 1992; American Academy of Religion Batı Meclisi Konferansı, California State University, Fullerton, 18-20 Mart 1993; Institute for Social Ecology sponsorluğunda düzenlenen Kadın ve Ekoloji Üzerine Sosyal Perspektifler Konferansı, Plainfield, Vermont, 29 Temmuz-3 Ağustos 1994; ve Culture and Animals Foundation tarafından düzenlenen Dokuzuncu Uluslararası Şefkatli Yaşam Festivali, Raleigh, North Carolina, 30 Eylül-2 Ekim 1994.

- 1 "Çevre felsefesi" ("*environmental philosophy*") terimini, felsefi spekülasyon yapan geniş bir doğa yazarları toplamını da içerebilmesi için esnek anlamda kullanıyorum. Tarih boyunca birçok doğa yazarı kendi doğa deneyimlerinden yola çıkarak genellemeler yapmaya çalışmıştır, dolayısıyla onların bu yazılarını daha biçimci felsefi ifadelerden ayırmak genellikle güçtür. Bu makalede incelediğim yazarların büyük kısmı hem doğa yazarı hem de düşünür olarak bu melez kategoriye girmektedir.
- 2 Ekofeministler yerli kültürlerle ilgi gösterenler arasında olsalar da, birçoğu avlanmayı, modern kültürümüzün örnek bir eylemi olarak onaylamaz. Buna ek olarak, tıpkı "örnek avcılığı" teşvik eden

birçokları gibi, ekofeministlerin çoğu da avlanmaz. Örneğin bkz. Merchant. Yine, benzer bir tema üzerine, sözde sağlam bir çevre bilincine örnek olarak yerli bir kültürde hayvan kurban etme için bkz. Warren (1990).

- 3 Alaska'nın iç kesimlerinde yaşayan, avcı-toplayıcı, yarı göçebe topluluk. -ç.n.
- 4 *Early conservation movement*. ABD'de ilk kez on dokuzuncu yüzyılın ortalarında yaban hayatın pervasızca sömürülmesi nedeniyle bazı hayvan türlerinin soylarının tükendiğini, yine bazı türlerin de aynı tehlikeyle karşı karşıya olduğunu fark eden Amerikalı avcılarının da içinde olduğu bir grubun başını çektiği, doğanın/doğal kaynakların korunması yönünde bir bilinç ve hareket olarak ortaya çıkmıştır. Hareketin başlıca amacının doğal kaynakların zekice kullanılması olduğunu söylemek mümkündür. -ç.n.
- 5 Orijinal metinde, "good sportsman" ifadesi tercih edilmiştir. "Sportsman" sözcüğü avcının yanı sıra, sporcu, sportmen, centilmen vb. anlamlara da sahiptir. -ç.n.
- 6 Örneğin, düşman ve kiralık avcılarının yırtıcı türlerin yok edilmesini toprağı "uygarlaştırmak" için yapılan etik bir çaba olarak gördüğü iddia edilebilir. Bu öncü görüş, hayvanlar dünyası karşısında kısıtsız "zalimane" fiziksel cesarete değer vermiştir. Catherine Albanese'in efsanevi Davy Crockett için söylediği gibi, o "avda ve savaşta herhangi bir vahşiden daha vahşi olabilirdi. Gerçekten de... o da düşmanları da savaşırken, hayvan gibi hareket ederlerdi." (74). "Çuval kısıtlamaları" dönemi gelmeden önce, Davy Crockett yalnızca bir yıl içinde 105 ayıyı öldürmekle de övünürdü. Öte yandan, bu öncülerin kahramanlık etiği, kendine hâkim olma nosyonunu içermediğinden, dahası çevre düşüncesiyle herhangi bir bağ da kurmadığından, bu makalede analiz edilen avcılarının etiğinden farklıdır.
- 7 Bu, burada incelenecek olanlarla karşılaştırılabilir etmenlerin yerli avlanma pratiklerinde de geçerli olmadığı anlamına gelmiyor. Örneğin, yerli kültürlerde de avlanma aktivitesinin aynı zamanda tipik olarak erkek öz kimliğiyle ilişkili olduğu görülür. Richard Nelson, incelediği kültürlerin avlanma pratiklerinde birçok nedenin

etkili olduğunu öne sürer. Kendi ifadesiyle, “Eskimo ve Athabaskan yerlileri, avlanmanın ayrılmaz bir parçası olarak, büyük bir zevk ve maceraya yakın bir şey yaşarlar –maceranın kendisi bu olmasa bile. Temel amaçları yiyecek temin etmek olsa da, avlanma gibi duygusal anlamda bağlayıcı bir eylemin amaçlarını ortaya çıkarmak ve sıralamak son derece zordur” (akt. Paul. 176). Enteresan bir şekilde, Nelson hem üremeyi hem de zevk arzusunu amaçlayan cinsel dürtü ile avlanma arasında analogi kurmaya devam eder. Yerli avlanma pratiklerinin incelenen tipolojiye hangi açılardan uyduğu ya da ondan ne açılardan farklı olduğunu araştırmak ilgi çekici olsa da, bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

- 8 Bu makaledeki avlanma analizimle ilgili kısımlar “Ecofeminism and Deep Ecology” adlı çalışmamdan alınmıştır. Diğer feminist avcılık eleştirileri için bkz. Abbot, Adams, Clifton, Collard ve Holliday.
- 9 ABD İç İşleri Bakanlığı’nın 1991’de yayımladığı ulusal bir araştırmaya göre, ülkede 16 yaş ve üzeri kadınların yalnızca yüzde 1’i “avlanmaktan zevk almaktadır.” 1991’de avlanan 14.1 milyon kişinin yüzde 92’si (13 milyon) erkek ve yüzde 8’i (1.1 milyon) kadındır (36).
- 10 Burada ortaya atılan ama geliştirilmeyen bir soru da, geleneksel (Batı) etik söylemin bütünüyle erkek psikoseksüel gelişimine dayanıp dayanmadığıdır.
- 11 “İlkel” olana geri dönüşün yüceltilmesi, ilk kez Darwinci bilimin ardından, on dokuzuncu yüzyılda genel bir tema olarak ortaya çıkmıştır. Erkekler fazla uygarlaştıkları, “hayvani güdülerini” ve “ilkel ihtiyaçları” ile bağlarını kaybettikleri yönündeki kaygılarını dillendirmişlerdir. İnsanın hayvani doğasına dair bilimsel kanıtlara atıfta bulunarak, giderek daha sık kendi hayvani güdülerini ve enerjilerini ifade etme ihtiyaçlarından bahseder olmuşlardır. Enteresan bir şekilde, Anthony Rotundo’ya göre, “ilkel olana geri dönüş” çağrısı, tek “ilkel içgüdülerinin” annelik dürtüleri olduğu kabul edilmeye devam edilen kadınlara yönelik (ya da onlar tarafından da desteklenen) bir çağrı değildir (Bkz. 227–32). Aslında, bu hayvani güdülerin yüceltilmesi erkek cinsel itkisinin

yüceltilmesini beraberinde getirmiştir. On dokuzuncu yüzyılda ilkel olanın yüceltilmesi ve bunun erkek cinselliğiyle ilişkisi üzerine daha detaylı bir inceleme için bkz. Anthony Rotundo.

- 12 “Erkek” sözcüğünü özensizce kullanmaları nedeniyle, bu yazarların “insan” nosyonuna kadınları dahil etmeyi amaçlayıp amaçlamadığını kestirmek zordur. [Günümüzde en azından yazı dilinde bu anlamda görece artan bir farkındalık ve özenden söz etmek mümkün olsa da, Türkçede “insan” için “insanoğlu” sözcüğünün kullanılması gibi, İngilizcede de “man” sözcüğü hem “erkek” hem de “insan” anlamında kullanılmaktadır. -e.n]
- 13 Avlanmanın cinsel arzu ile kıyaslanabilen içgüdüsel bir eylem olarak tanımlanması, yalnızca avcılar arasında değil, akademik camiada da yaygındır. Örneğin, bkz. Washburn ve Lancaster, Menninger, Ardrey, Tiger ve Fox. Son dönemlerdeki çalışmalar için bkz. Holmes Rolston ve Ann Causey.
- 14 Kökeninin biyoloji ya da sosyalleşmeye dayandığı konusunda spekülasyon yapmaksızın, cinsel ilişkide nihai amaç olarak orgazmın önemine yapılan vurgunun özellikle erkeklere özgü olduğu pekâlâ kabul edilebilir. Bu kanının kanıtı *The Hite Report on Male Sexuality*’de görülebilir. ABD’de 7000 erkekle yapılan araştırmada, Hite, “araştırmaya katılan erkeklerin büyük çoğunluğunun erkek orgazmını cinsel ilişkide ve birleşmede ana gaye olarak hissettiğini” görmüştür (468).
- 15 Buradaki düşünce, her avın öldürmeyle ya da her cinsel eylemin orgazmı bitmesi gerektiği değildir (Örneğin, bkz. Randall Eaton, *Zen and the Art*, s. 48). Aslında çoğu avcı, hayvanı öldürmemeyi seçtiğinde de büyük bir coşku yaşar gibi görünür. Yine de, asıl amaç daima orgazmın peşine düşer gibi hayvanın peşine düşmektir.
- 16 Neden avcı güvenliği eğitimine katıldığım sorulacak olursa, bunu şöyle açıklayabilirim: 1989’da Kaliforniya’da, talihlilerin, kalan dağ aslanlarından bazılarını öldürme “imtiyazıyla” ödüllendirileceği bir çekiliş yapılacağı açıklandı. O zaman, ben dahil birçok hayvan hakları aktivisti, talihimiz rast giderse, öldürmek için kullanılmaya-çagımız bu imtiyazı alabilmek için çekilişe katıldık. Fakat çekilişe

katılabilmek için avcılık ruhsatı almak, ruhsatı almak için ise avcı güvenlik eğitimi almak zorunda kaldık.

- 17 Orijinal metinde geçen “game” sözcüğü oyunun yanı sıra, av, av eti, av hayvanı anlamlarına da gelmektedir. –ç.n.
- 18 Hristiyanlar yüzyıllardır savaşları desteklemiş, avlanmaya ve hayvanlara yapılan zulme göz yummuş olsalar da, Hristiyanlıkta bu tür aktivitelerin saygıdeğer insanlara uygun olmadığını iddia eden münzevi bir gelenek de vardır. Orta Çağ’da avcılarının oklarını hayvanın etine “girmeden” önce tutan kahraman azizlere dair sayısız hikâyenin dilden dile yayıldığını bilmek ilginçtir. Sembolik açıdan, azizler hayvanı ölümün oklarından koruyarak bir tür “coitus interruptus”a (çiftleşme kesintisi) dahil olmuş görünür. Keith Thomas’a göre, “Orta Çağ kilisesi avlanmayı din adamlarına uygun olmayan dünyevi bir sapma olarak gördü ve (oldukça etkisiz bir şekilde) papazların avlanmasını yasakladı” (160). Kilisenin koyduğu bu yasak tıpkı cinsellik gibi, avlanmanın da her zaman ahlaki bir kötülük olduğunu ima etmeyi amaçlamıyordu. Tıpkı cinsel ilişkinin papazlar dışındakiler için (eylemden çok az zevk alındığı ya da hiç zevk alınmadığı müddetçe) hoş görülebilir kabul edilmesi gibi, avlanma da sıradan insanlar için faydacı amaçlarla yapıldığı takdirde (örn. et temini, “zararlı böcekleri” öldürmek vb.) kabul edilebilirdi. Amaç, kaynağının şiddet veya cinsel ilişki olmasına bakmaksızın, her türlü dünyevi zevk kaynaklarını engellemektir. (Kilisenin hem kadınları hem de cinsel hazzı aşağılamasının bir eleştirisi için bkz. Uta Ranke-Heinemann.)
- 19 Tarihçi Thomas Macaulay’e göre, Püritenlerin kaygısı hayvana verilen acıyla değil, bu gibi şiddet içeren sporları yapan kişilerin aldığı zevkle ilgiliydi (akt. Thomas, s. 157). Keith Thomas, kanlı sporlardan kaçınma sebebinin biraz da, şiddet uygulayarak zevk almanın kişiyi “canavar” seviyesine düşürdüğü inancından geldiğini öne sürer. Püritenler doğal dünyada bulunan şiddetin (Cennetten) Düşüş’ün bir sonucu olduğuna ve “İnsanın” günahı olduğuna inanmış ve onu bir eğlence kaynağı olarak değil, daha ziyade yas tutulması gereken bir şey olarak görmüştür (Thomas, 157).

- 20 Doğayı koruma hareketinin kökenlerinde avcılarının oynadığı kritik rolün detaylı bir incelemesi için bkz. John F. Reiger. Reiger'ın avcılarının olumlu katkılarını göstermeyi hedeflediği kitabı avcılarının temel rolünün iyi bir tarihçesini sunar.
- 21 Aldo Leopold kronikçilerinin büyük çoğunluğunun onun avda bulduğu zevklere tekrar tekrar yaptığı imaları örtbas etmesi dikkate değerdir. Bütüncü avcının daha az tutkulu söylemini tercih eden birçok çevreci için, mutlu avcı söylemi açıkça bir utanç olmuştur.
- 22 Sıklıkla Leopold'un avlanmaya dönük tutumunu büyük ölçüde değiştiren bir dönüşüm deneyimi yaşadığı iddia edilmiştir. Gerçekten de Leopold bir kurdu vurduktan sonra, "dönüşüm" içine girmiş ve bu onun çevre felsefesini önemli şekilde etkilemişse de, Leopold avlanma sevgisini hiçbir zaman kınamamıştır. Bu olaya kadar avcılarının öldürebileceği sayıyı artırmak için öldürebileceği kadar çok av hayvanı öldürmeyi hedefleyen saf bir mutlu avcı olmuştur. Kurdu öldürdükten ve "gözlerindeki vahşi yeşil ateşin öldüğünü izleyecek" âna vardıktan sonra, Leopold şunu hissettiğini yazmıştır: "ne kurt ne de dağ bu manzarayı onayladı" (Thinking Like a Mountain, 138-39). Fakat bu metni dikkatli şekilde okuduğumuzda Leopold'un kurdu öldürerek kötü bir şey yapmadığına inandığı görülür. O, yalnızca yırtıcı hayvanlar tarafından oynanan önemli ekolojik rolü ve avcılarının daha yüksek seviyede kendilerine hâkim olmaları gerektiğini kabul etmeye başlamıştır. Kendine hâkim olma tek tek hayvanları korumak için değil, yalnızca doğru hayvanların uygun sayılarda öldürülmesini sağlamak için gereklidir.
- 23 Leopold'un bilimsel yönetim mirası belki de şaşırtıcı olmayan şekilde "dağ gibi düşünmek" özdeyişinde saklıdır. Leopold'un bizden istediği dağda yaşayanların ne *hissedebileceğini hissetmemiz* değildir.
- 24 Modern avcılar tarafından sunulan tipik iddiaların bir bir çürütüldüğü kitap hacmindeki çalışmalar için bkz. Amory, Baker, Cartmill, Livingston ve Regenstein. Ayrıca bkz. Defenders of Animal Rights'ın *The Case Against Hunting* broşürü ve Fund for Animal Rights Fact Sheets on Hunting.
- 25 İlk doğayı koruma hareketi ile ortaya çıkan bilimsel işletme yönetimi alanının birleşmesi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Hays.

- 26 Callicott, hayvan özgürleşmesi ve çevre etiği arasında bir uzlaşma sağlama çabasıyla önceki duruşunu sonradan yumuşatmıştır (bkz. “Animal Liberation and Environmental Ethics”).
- 27 Çevre hareketi ve çevre felsefesinin hayvan özgürleşmesi hareketini kınaması ihmal, reddediş ve şiddetli eleştiri arasında gidip gelir. Hayvan özgürleşmesi felsefeleri ile çevre hareketi arasındaki ayrımların feminist eleştirileri için bkz. Marti Kheel, “The Liberation of Nature” ve Josephine Donovan, “Animal Rights and Feminist Theory”.
- 28 *American Humane movement*: 1800'lerin sonlarında, korkunç koşullarda çalıştırılan çiftlik hayvanlarına uygulanan zulmü önlemek amacıyla ABD genelinde birçok topluluk kurulmuştur. Birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkan bu ilk girişimlerin ardından, 1877 yılında, 10 eyaletten toplam 27 topluluğun temsilcilerinin bir araya geldiği forumda American Humane hareketi kurulmuştur. Hareketin öncelikli amacı; hayvanlar ile insanlar arasındaki bağı besleyip güçlendirmek, çiftlik hayvanlarına uygulanan insanlık dışı muamelelere son vermek ve çocukların ve hayvanların zalimce sömürülmesini önlemektir. -e.n.
- 29 Karakteristik olarak zalimlik belli bir eylemin failinin zihni yapısına atıfta bulunarak tanımlanır. Ben birine yanlışlıkla zarar verirsem, bu zalimlik olarak değerlendirilmez. Diğer taraftan, ben birine kasten zarar verir ve bu eylemimden zevk alırsam, zalim sayılırım. Birçok avcı avlanmaktan açıkça büyük zevk aldığı için hassas bir durumla karşı karşıya kalır. Kendilerini zalimlik suçlamasına karşı savunmak için avlanmaktan aldıkları zevki küçümsemek ya da reddetmek zorundadırlar ya da toplumu geleneksel zalimlik anlayışlarının insan olmayan canlılara uygulanamayacağına ikna etmek zorundadırlar. Avcılar tipik olarak iki stratejiye de başvurumaktadırlar.
- 30 Derin ekolojideki “Kendini Gerçekleştirme” kavramı için bkz. Devall&Sessions, Naess ve Fox.
- 31 “Yerliler” ve “Amerikan Yerlileri” kültürel olarak inşa edilmiş kategorilerdir. Avrupalıların istilasından önce, Kuzey Amerika'daki yerli nüfus kendini birleşik bir “ırk” olarak görmüyordu, bilakis

çoğunlukla birbirleriyle düşmanca ilişkileri olan, ayrı insanlar olarak görüyorlardı. Bu gerçeği kabul eden Anglikan tarihçilerin sayısı giderek artmaktadır. Örneğin, bkz. Richard White (1-54). Yukarıdaki alıntı için Linda Vance'e minnettarım.

- 32 Ne yazık ki, Amerikan Yerlilerinin insan olmayan hayvanlara karşı örnek teşkil edecek etik davranışlar sergileyip sergilemediği meselesi, genellikle onların bir doğayı koruma etiğine sahip olup olmadığı meselesiyle birleştirilir. Tom Regan'a göre, en azından beyazlarla temastan önce, Amerikan Yerlileri genellikle bir çeşit doğayı koruma etiğine sahip olsalar da, bu etik tüm ihtimaller dahilinde bile, doğada araçsaldır ve hayvanların "içkin değerine" yönelik bir saygı içermez. Regan'a göre, Amerikan Yerlilerinin genel yaklaşımı, doğayı gelecekteki (insanın) kullanımını için "korumaya" çalışan "sığ ekolojinin" öğretilerinden ibarettir (Environmental Ethics, 206-39). Baird Callicott, tüm canlılara saygı duyan "ekolojik bilinç" ile faydacı "korumacı etik" kavramı arasında ayırım yapmaya çalışır. Callicott'a göre, Amerikan Yerlilerinin korumacı etiği öncelikli olarak doğal dünyanın tüm parçalarını tek bir aile ya da topluluk olarak gören ekolojik bilincin yan ürünü olmuştur (Traditional American Indian, 203-19). Fakat diğer yorumcular, bazı Amerikan Yerli topluluklarının, "doğayı koruma" meselesini ya da hayvanın acı çekmesini önemsemeden, hayvanları ayırım yapmaksızın öldürdüğünü iddia etmiştir. Calvin Martin'e göre, "Rocky Dağları haricinde, aşırı boyutlardaki kürklü hayvan ölümlerinin asıl sorumlusu Yerlilerdir" (2). Ve Clifford Presnall'a göre, Yerliler "bufaloların savurgan şekilde katledilmesine de, daha kısmi ölçüde olmakla beraber, antilop, geyik, Kuzey Amerika geyiği ve karibu gibi hayvanların uçurumlara ya da göllere sürülerek katledilmesine de karışmıştır" (458). Hem Regan hem de Callicott tarafından önerilen konulardan biri de, Amerikan Yerlilerinin avlanma pratiklerinde ne ölçüde hayvanların içsel değerine duydukları saygıyla, ne ölçüde korku duygusuyla hareket ettikleriyle ilgilidir. Soru, Amerikan Yerlilerinin avlanma pratiklerinde "kısıtlama" ya da yatıştırma ritüellerinin "Hayvanların Efendisinden" ya da "Avin Koruyucusundan" duyulan korkudan mı yoksa hayvanların

- kendilerine duyulan saygıdan mı kaynaklandığıdır. Bu noktada, Amerikan Yerlileri tarafından okunan duaların tipik olarak öldürülen hayvan için değil, avı kontrol eden Hayvanların Efendisi için okunduğunu söylemek önemlidir. Tüm kabile kültürlerinin hayvanlara hürmet ve saygı ile yaklaştığı yönündeki romantik düşünceye yöneltilen diğer itirazlar için bkz. Johnson & Earle, Hames, Carrier, Ornstein&Ehrlich ve Lewis. Özellikle Amerikan Yerlileri için bkz. Dasmann, Moore, Rostlund, Martin ve Presnall.
- 33 Avcıların yaşadığı suçluluk duygusuna tepki olarak mit ve dinin kökenlerine dair spekülasyon tartışmalar için bkz. Abbot.
- 34 Günümüz kültüründeki pratikleri ahlaki olarak desteklemek için yerli kültürlerin mitlerine ve kültürel pratiklerine başvurmak giderek yaygınlaşan bir olgudur. Örneğin, birçok kişi kendi et yeme alışkanlıklarını savunmak için yerli kültürlere atıfta bulunur. Bir anlatıyı, bir kültürü bağlamından koparıp başka bir kültüre aşlamak yalnızca saygısızlık ve kendi kendine hizmet etmek değil, başlı başına bir şiddet eylemidir. “Kesilmiş anlatılar” konusunda, “From Heroic to Holistic Ethics” başlıklı makaleme, anlatının oluşumu ve kullanımının değerlendirilmesinde uygun ölçütlere dair bir tartışma için ise, Linda Vance’in “Beyond Just-So Stories” makalesine bakınız.
- 35 Snyder’ın değiş tokuşunun bütüncü ilkelere dayandığına dikkat edilmelidir. Hayvan, *sürünün* bereketi karşılığında kendi *bireysel* yaşamını “verir.”
- 36 Bir “sevme” eylemi olarak öldürmenin ve yemenin kutlanmasının her zaman hayvanın zararına olması oldukça anlamlıdır. Gerçekten “eşit bir takas,” avcılarının da öldürüldüğü ve yendiği “çoşkulu bir kutlamayı” gerektirir.
- 37 Jane Flax, soyut kuram ve fikirlerin altında yatan bilinçdışı amaçlara ve dürtülere yönelik feminist ilgiye, “bastırılmış olanın geri dönüşü” olarak atıfta bulunmuştur (Bkz. “The Patriarchal Unconscious”, 249).
- 38 Nesne ilişkileri kuramını kullanma amacım bu kuramın koşulsuz kabulünü ima etmek değildir. Nesne ilişkileri kuramı, yerinde bir şekilde, birçok nedenle eleştirilmiştir. Bu nedenlerin en öne çıkan-

ları; kuramın kültürler arası geçerliliği varsayması, heteroseksüel çekirdek aileye odaklanması, erkek egemenliğinin maddeci ve yapısalcı kökenlerini tespit edememesi, kadınların ikincil konumlarını tek nedenle incelemesi ve erkek egemenliğini çekirdek aileye erkek ebeveynliği getirerek bitireceğini düşünen basit (ve sorunlu) “çözümüdür.” Bu ikna edici eleştirileri kabul etsem de, hâlâ nesne ilişkileri kuramının erkek öz kimliğini oluşturma konusunda aydınlatıcı olabileceğini düşünüyorum, çünkü bu kimliğin yalnızca anne figürüne karşı değil, dışı dünyanın bütününe (ve doğal dünyaya) karşı oluşturulduğunu savunur bu kuram. Nesne ilişkileri kuramı, bu zıtlık bilincinin açık şekilde heteroseksüel çekirdek aile ortamında öğrenildiğini ima etmek zorunda değildir. Elbette okullar, medya ve diğer kültürel koşullandırmalar da eşit derecede önemli birer etki yaratır. Nesne ilişkileri kuramı için bkz. Nancy Chodorow ve Dorothy Dinnerstein. Nesne ilişkileri kuramının feminist incelemeleri için ise, Pauline Bart’ın “Review of Chodorow’s Reproduction of Mothering” adlı makalesine ve Iris Young’un Trebilcot’ta yer alan “Is Male Gender Identity the Cause of Male Dominance?” adlı makalesine bakınız.

- 39 Enteresan bir şekilde, erkek hareketinin sıklıkla yinelenen temalarından birinin geçiş konusu olduğunu belirtmek gerekir. Kültürümüzde erkeklerin erkek öz kimliğine geçişini sağlayacak uygun erkek akıl hocasının eksikliğinden yakınılmaktadır (Örneğin, bkz. Sam Keen ve Robert Bly’). Erkek hareketi üzerine yaptığı muazzam çalışmadan hareket eden Jill Johnston’a (1992) göre, erkek hareketi için, “bir erkek akıl hocasının önemli ya da gerekli olması için çocuğun evde oturan ve çocuğa bakan anneden ayrılması” oğlan çocuğu için elzemdir. “Eğer anne evde kalmazsa, erkek çocuğun evden koparılması için yeterli bir duygusal sebebi olmaz. Böylece herhangi bir geçiş hikâyesi olmaz.” Johnston şöyle bitirir: “Erkekliğe geçiş *her zaman* cinsiyet ayrımları ve kadınların değersizleştirilmesiyle ilgilidir. Kadınlar önemli olsaydı, oğlan çocukları onlardan uzaklaşmak zorunda kalmazdı ve kadınlar da oğlan çocuklarına yapışma ihtiyacı duymazdı” (29).

- 40 Kadına yönelik şiddetin psikoseksüel kökenlerinin karşılaştırmalı incelemesi için bkz. Hartsock.
- 41 Avlanmanın “doğurma” özellikleri avlanmayı yalnızca bireysel bir gelişim için değil, bir bütün olarak kültürün gelişimi için yaratıcı bir güç olarak betimleyen edebiyatta da kendisine benzer bir damar bulur. Örneğin, bir grup yazar avlanmanın teknoloji, dil, müzik, sanat, dans –kısacası, insanı karakteristik olarak tanımlayan her şey– dahil, bir dizi kültürel etkinliğin gelişiminde evrimsel bir araç olduğunu iddia etmiştir. Bu hipoteze göre, avlanmak yalnızca erkeklerin öz kimliklerine geçişini sağlamaz, aynı zamanda insanlığın kültürel alana geçmesini de sağlar (Örneğin, bkz. Washburn & Lancaster, Laughlin, Dart, Ardrey ve Tiger & Fox). “Erkek avcı” hipotezine, insan türünün gelişiminde toplayıcılığın önemini gösteren bir grup feminist yazar tarafından karşı çıkmıştır (Örneğin, bkz. Dahlberg). “Erkek avcı” hipotezinin popülerliğinin tarihsel bir incelemesi için bkz. Cartmill.
- 42 Gilligan’ın çalışması bakım etiği (“*ethic of care*”) kavramını hem destekleyen hem de eleştiren birçok yazıya ilham olmuştur. Eleştirmenler bakım etiğini savunanların iktidar analizi yapmadıklarını öne sürer. İddiaları, bakım pratiklerinin hem sosyalleşmenin bir ürünü hem de baskı altında bir hayatta kalma stratejisi olduğudur. Bakım etiğini teşvik etmek, kadınlardan üzerlerindeki kurumsallaşmış baskıları güçlendirmelerini istemek demektir. Buna ek olarak, bir grup lezbiyen düşünür bakım davranışının evrensel olarak uygun olmadığını göstermiştir. Örneğin, istismara maruz kaldığı bir ilişkide, kadın, istismarcısına şefkat ve bakım göstererek bu bağı ancak kötüleştirir (Hoagland, *Lesbian Ethics* ve “Some Concerns About”, Card, “Caring and Evil”). Bakım etiğine yöneltilen bu ikna edici eleştirilere rağmen, ben “uygun bakımdan” konuşmanın mümkün olduğuna inanıyorum. Bu durumda sorular, bakım davranışı ne zaman uygundur ve uygun bakımı ne oluşturur –ya da uygun bakımın gelişimini ne engeller– gibi sorulara dönüşür. Bakım etiği konusunda bkz. Noddings, Manning, Tronto ve Ruddick. Bazı eleştirel makaleler için ise, Card (*Feminist Ethics*), Kittay & Meyers ve Larrabee’in antolojilerine bakınız.

- 43 Dikkat etme ve umursama eylemleri arasındaki ilişki “özensiz” ya da “dikkatli” kelimelerinin kullanımıyla ayırt edilebilir. Birinin “özensizce” hareket ettiğini söylediğimizde, herhangi bir duruma ya da şeye dikkat etmeyi başaramadıklarını söyleriz, diğer yandan birini “dikkatli ol” diye uyardığımızda, aslında ona çevresine daha fazla dikkat etmesini söyleriz. Dikkat konusundaki çalışmalar için bkz. Weil ve Ruddick.
- 44 Carol Adams, “saldırgan” ve “ilişkisel avlar” olarak adlandırdığı şey ile sorumluluk ve eyleyciliğin benzer bir şekilde görmezden gelinmesine işaret eder. Adams’ın “saldırgan avı” benim “mutlu av” dediğim şeye karşılık gelirken, onun “ilişkisel avı” benim “kutsal avıma” benzer (137–38).
- 45 Avlanmanın içgüdüsel bir eylem olduğu, dolayısıyla etik kınamadan muaf olduğu iddiasının felsefi gelişimi için bkz. Causey. Causey, çarpıcı bir şekilde, avlanmanın sadece erkeklere özgü bir “içgüdüsel” eylem olup olmadığıyla ilgili herhangi bir spekülasyon yapmaktan kaçınır. Causey’nin iddiasının eleştirisi için bkz. Pluhar.
- 46 Tronto’ya göre, umursamanın önemli bir yönü, umursananın umursama eylemini kabul etmesidir. Hayvanlara yönelik umursama davranışını değerlendirmedeki sorun, elbette ki onlarla aynı dili paylaşmıyor oluşumuzdur. Genelde, bir hayvanın ihtiyaçlarının neler olabileceğine dair çıkarımlar yapmak için hayal gücümüzü ve empatimizi kullanmak zorunda olsak da, örneğin “vahşi” hayvanlar için sergileyebileceğimiz en umursayıcı tavır, sanıyorum ki onları yalnız bırakmak olacaktır.
- 47 Bu, avlanmanın ve et yemenin yalnızca bireysel ahlaki sorunlar olduğunu söylemek anlamına gelmiyor. Açıkça iki eylem de çevre için çok büyük olumsuz sonuçlara neden olmaktadır (örneğin, bkz. Robbins ve Rifkin). Çevre hareketinin bu eylemlerin ahlaki boyutunu ele almadaki başarısızlığı, bu aktivitelerin geniş ölçüdeki yıkıcı etkilerinin ışığında daha da fazla kınanmayı hak eden bir hal almaktadır. Hayvan özgürleşmesi ile çevre hareketinin bu aktivitelerin ortadan kaldırılmasında birleşmesi, bu hareketlerin başına musallat olmuş ayrımları yıkma yönünde de ciddi bir mesele kat edilmesini sağlayabilir.

Kaynakça

- Abbot, Sally. 1990. "The Origins of God in the Blood of the Lamb." *Diamond & Orenstein*, 35–40.
- Adams, Carol. 1991. "Ecofeminism and the Eating of Animals." *Hypatia* 6, no.1:125–45.
- Albanese, Catherine L. 1990. *Nature Religion in America: From Algonkian Indians to the New Age*. Chicago: University of Chicago Press.
- Amory, Cleveland. 1974. *Mankind? Our Incredible War on Wildlife*. New York: Harper&Row.
- Ardrey, Robert. 1977. *The Hunting Hypothesis*. New York: Atheneum.
- Baker, Ron. 1985. *The American Hunting Myth*. New York: Vintage.
- Barnhill, David. 1990. "Indra's Net as Food Chain." *The Ten Directions* 11, no. 1 (Bahar&Yaz):20–27.
- Bart, Pauline. 1984. Review of Chodorow's *The Reproduction of Mothering*. *Trebilcot*, 147–52.
- Beauvoir, Simone de. 1974. *The Second Sex*. İng. çev. ve ed. H. M. Parshley. New York: Vintage Books.
- Bly, Robert. 1992. *Iron John: A Book about Men*. New York: Random House.
- Callicott, J. Baird. 1989a. *In Defense of the Land Ethic: Essays in Environmental Philosophy*. Albany: SUNY Press.
- —. 1989b. "American Indian Land Wisdom? Sorting Out the Issues." *Defense of the Land Ethic*, 203–19.
- —. 1989c. "Animal Liberation and Environmental Ethics: Back Together Again." *Defense of the Land Ethic*, 49–59.
- —. 1989d. "Animal Liberation: A Triangular Affair." *Defense of the Land Ethic*, 15–38.

- —. 1989e. "Traditional American Indian and Western Attitudes Toward Nature: An Overview." *In Defense of the Land Ethic*, 177–201.
- Caras, Roger. 1970. *Death as a Way of Life*. Boston: Little, Brown.
- Card, Claudia. 1990. "Caring and Evil." *Hypatia* 5:101–8.
- —. ed. 1991. *Feminist Ethics*. Lawrence, Kans.: University Press of Kansas.
- Carrier, James. 1987. "Marine Tenure and Conservation in Papua New Guinea: Problems in Interpretation." *McDay&Acheson*, 142–70.
- Carson, Rachel. 1962. *Silent Spring*. Greenwich, Conn.: Fawcett Publications.
- Cartmill, Matt. 1993. *A View to Death in the Morning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Causey, Ann S. 1989. "On the Morality of Sport Hunting." *Environmental Ethics* 11:327–43.
- Chodorow, Nancy. 1978. *The Reproduction of Mothering*. Berkeley: University of California Press.
- Clifton, Merritt. 1992. "Killing the Female." *Agenda*, Haziran, 26–29.
- Collard, Andree&Joyce Contrucci. 1988. *Rape of the Wild: Man's Violence Against Animals and the Earth*. Bloomington: Indiana University Press.
- Dahlberg, Frances, ed. 1981. *Woman the Gatherer*. New Haven: Yale University Press.
- Dart, Raymond. 1953. "The Predatory Transition From Ape to Man." *International Anthropological and Linguistic Review* I, no. 4:201–17.
- Dasmann, Raymond. 1988. "Toward a Biosphere Consciousness." *The Ends of the Earth: Perspectives on Modern Environmental History*, ed. D. Worster, 277–88. Cambridge: Cambridge University Press.
- Defenders of Animal Rights. n.d. "The Case Against Hunting" [kitapçık], P.O. Box 4786, Baltimore, MD 21211.
- Devall, Bill&George Sessions. 1985. *Deep Ecology: Living As If Nature Mattered*. Salt Lake City: Peregrine Smith Books.
- Diamond, Irene&Gloria Orenstein, ed. 1990. *Reweaving the World: The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco: Sierra Club Books.
- Dinnerstein, Dorothy. 1967. *The Mermaid and the Minotaur: Sexual Arrangements and Human Malaise*. New York: Harper&Row.
- Donovan, Josephine. 1990. "Animal Rights and Feminist Theory." *Signs: Journal Of Women in Culture and Society* 15, no. 21 350–75.

- Eaton, Randall. 1985a. "The Hunter as Alert Man: An Overview of the Origin of the Human/Animal Connection." *The Human/Animal Connection*, ed. Randall L. Eaton, 2–19. Incline Village, Nev.: Carnivore Journal&Sierra Nevada College Press.
- —. 1985b. "Know Thy Animal, Know Thyself." *The Human/Animal Connection*, 42–50.
- —. ed. 1986. *Zen and the Art of Hunting: A Personal Search for Environmental Values*. Reno, Nev.: Carnivore Press.
- Flax, Jane. 1983. "The Patriarchal Unconscious." *Discovering Reality: Feminist Perspectives on Epistemology, Methodology, and Philosophy of Science*, ed. Sandra Harding&Merrill B. Hintikka, 245–81. Boston: D. Reidel Publishing.
- Fox, Warwick. 1990. *Toward a Transpersonal Ecology: Developing New Foundations for Environmentalism*. Boston: Shambhala Publications.
- Fund for Animals. Hunting Fact Sheets. The Fund for Animals, 850 Sligo Avenue, Suite 300, Silver Spring, Maryland 20910.
- Gaard, Greta, ed. 1993. *Ecofeminism: Women, Animals, and Nature*. Philadelphia: Temple University Press.
- Gilligan, Carol. 1993. *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. 2. Baskı. Cambridge: Harvard University Press.
- Hames, Raymond. 1987. "Game Conservation or Efficient Hunting?" *McDay and Acheson*, 92–107.
- Hartsock, Nancy C. M. 1985. *Money, Sex, and Power: Toward a Feminist Historical Materialism* Boston: Northeastern University Press.
- Hays, Samuel P. 1959. *Conservation and the Gospel of Efficiency: The Progressive Conservation Movement 1890–1920*. Cambridge: Harvard University Press.
- Hemingway, Ernest. 1935. "Remembering Shooting-Flying." *Esquire*, Şubat.
- Hite, Shere. 1981. *The Hite Report on Male Sexuality*. New York: Balantine.
- Hoagland, Sarah Lucia. 1988. *Lesbian Ethics: Toward New Value*. Palo Alto, Calif.: Institute of Lesbian Studies.
- —. 1990. "Some Concerns About Nel Noddling's Caring." *Hypatia* 5:109–14.
- Holliday, Laurel. 1978. *The Violent Sex: Male Psychobiology and the Evolution of Consciousness*. Guerneville, Calif.: Bluestocking Books.

- Johnson, Allen&Timothy Earle. 1987. *The Evolution of Human Societies: From Foraging Group to Agrarian State*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Johnston, Jill. 1992. "Why Iron John Is No Gift to Women." *New York Times Book Review*, 23 Şubat.
- Jolma, Dena Jones, derleyen, 1992. *Hunting Quotations: Two Hundred Years of Writing on the Philosophy, Culture, and Experience*. McFarland & Company.
- Keen, Sam. 1991. *Fire in the Belly: On Being a Man*. New York: Bantam.
- Kheel, Marti. 1985. "The Liberation of Nature: A Circular Affair." *Environmental Ethics* 7, no. 2:135-49.
- —. 1991. *Ecofeminism and Deep Ecology: Reflections on Identity and Difference*. Robb&Caseboalt, 141-64.
- —. 1993. *From Heroic to Holistic Ethics: The Ecofeminist Challenge*. Gaard, 243-71.
- King, Roger J. 1991. "Caring About Nature: Feminist Ethics and the Environment." *Hypatia* 6, no. 1:75-89.
- Kittay, Eva Feder&Diana Meyers, ed. 1987. *Women and Moral Theory*. Totowa, N.J.: Rowman&Littlefield.
- Larrabee, Mary Jeanne. 1993. *An Ethic of Care: Feminist Interdisciplinary Perspectives*. New York: Routledge.
- Laughlin, William S. 1986. "Hunting: An Integrating Biobehavior System and Its Evolutionary Importance." *Lee&Devore*, 304-20.
- Lawrence, D. H. 1964. "The Death of Pan." *Phoenix: The Posthumous Papers of D. H. Lawrence 1936*, ed. Edward McDonald. New York: Viking Press.
- Lee, Richard B.&Irven Devore, ed, Jill Nash-Mitchell ile. 1986. *Man the Hunter*. New York: Aldine De Gruyter.
- Leopold, Aldo. 1966a. *A Sand County Almanac: With Essays on Conservation from Round River*. Oxford: Oxford University Press.
- —. 1966b. "Goose Music." *A Sand County*, 26-233.
- —. 1966c. "The Land Ethic." *A Sand County*, 237-64.
- —. 1966d. "Thinking Like a Mountain." *A Sand County*, 137-45.
- Leviton, Richard. 1992. "The Island Within." *Yoga Journal*, Ocak/Şubat, 52-70.
- Lewis, Martin W. 1992. *Green Delusions: An Environmental Critique*

- of Radical Environmentalism*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Livingston, John A. 1981. *The Fallacy of Wildlife Conservation*. Toronto: McClelland & Stewart.
  - Lopez, Barry Holstun. *Of Wolves and Men*. New York: Charles Scribner's Sons.
  - Manning, Rita. 1992. *Speaking from the Heart: A Feminist Ethics*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
  - Martin, Calvin. 1978. *Keepers of the Game: Indian-Animal Relationships and the Fur Trade*. Berkeley: University of California Press.
  - McDay, B. & J. Acheson, ed. 1987. *The Question of the Commons: The Culture and Ecology of Communal Resources*. Tucson: University of Arizona Press.
  - Menninger, Karl A. 1951. "Totemic Aspects of Contemporary Attitudes Toward Animals." *Wilbur and Muensterberger*, 42–74.
  - Merchant, Carolyn. 1989. *Ecological Revolutions: Nature, Gender, and Science in New England*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
  - Mirarchi, Ralf E., Patrick Scanlon & Roy L. Kirkpatrick. 1977. "Annual Changes in Spermatozoan Production and Associated Organs of White-Tailed Deer." *Journal of Wildlife Management* 41, no. 1:92–99.
  - Moore, John. 1987. *The Cheyenne Nation*. Lincoln: University of Nebraska Press.
  - Mumford, Lewis. 1947. *Green Memories: The Story of Geddes Mumford*. New York: Harcourt Brace.
  - Murdoch, Iris. 1970. *The Sovereignty of Good*. London: Cox & Wyman.
  - Naess, Arne. 1989. *Ecology, Community, and Lifestyle*. İng. çev. ve ed. David Rothenberg. Cambridge: Cambridge University Press.
  - Nelson, Richard K. 1987. "The Gifts." *On Nature, Landscape, and Natural History*, ed. Daniel Halpern, 117–31. San Francisco: North Point Press.
  - —. 1989. "The Gifts of Deer." *The Island Within*, 257–77. New York: Vintage Books.
  - —. 1991. "Exploring the Near at Hand: An Interview with Richard Nelson." *Parabola* (Yaz):35–43.
  - Noddings, Nel. 1984. *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education*. Berkeley: University of California Press.

- O'Brien, Mary. 1981. *The Politics of Reproduction*. London: Routledge&Kegan Paul.
- Oelschlaeger, Max, ed. 1992. *The Wilderness Condition: Essays on Environment and Civilization*. San Francisco: Sierra Club Books.
- Ornstein, Robert&Paul Ehrlich. 1989. *New World, New Mind: Moving Toward Conscious Evolution*. New York: Simon&Schuster.
- Ortega y Gasset, Jose. 1985. *Meditations on Hunting*. İng. çev. Howard B. Wescott, Önsöz, Paul Shepard. New York: Charles Scribner's Sons.
- Paul, Sherman. 1992. *For Love of the World: Essays on Nature Writers by Sherman Paul*. Iowa City: University of Iowa Press.
- Pluhar, Evelyn B. 1991. "The Joy of Killing." *Between the Species* 7, no. 3:121-28.
- Plumwood, Val. 1993. *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge. [*Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*, Metis Yay. çev. Başak Ertür]
- —. 1991. "Nature, Self and Gender: Feminism, Environmental Philosophy and the Critique of Rationalism." *Hypatia* 6, no. 1:3-27.
- Presnall, Clifford D. 1943. "Wildlife Conservation as Affected by American Indian and Caucasian Concepts." *Journal of Mammalogy* 24, no. 4:458-64.
- Ranke-Heinemann, Uta. 1991. *Eunuchs for the Kingdom of Heaven: Women, Sexuality, and the Catholic Church*. New York: Penguin Books.
- Regan, Tom. 1982. "Environmental Ethics and the Ambiguity of the Native American's Relationship with Nature." *All That Dwell Therein: Essays on Animal Rights, and Environmental Ethics*, 206-39. Berkeley: University of California Press.
- Regenstein, Lewis. 1975. *The Politics of Extinction*. New York: Macmillan.
- Reiger, John F. 1986. *American Sportsmen and the Origins of Conservation*. Gözden geçirilmiş yeni baskı. Norman: University of Oklahoma Press.
- Rifkin, Jeremy. 1992. *Beyond Beef: The Rise and Fall of the Cattle Culture*. New York: Penguin Books.
- Robb, Carol&Carl Caseboalt. 1991. *Covenant for a New Creation: Ethics, Religion and Public Policy*. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books.
- Robbins, John. 1987. *Diet for a New America*. Walpole, N.H.: Stillpoint Publishing.

- Rolston, Holmes, III. 1988. *Environmental Ethics: Duties to and Values in the Natural World*. Philadelphia: Temple University Press.
- Roosevelt, Theodore. 1893. *The Wilderness Hunter: An Account of Big Game of the United States and Its Chase with Horse, Hound and Rifle*. New York: G. P. Putnam's Sons.
- Rostlund, E. 1960. "The Geographic Range of the Historic Bison in the Southeast." *Annals of the Association of American Geographers* 50:395-407.
- Rotundo, Anthony E. 1993. *American Manhood: Transformations in Masculinity from the Revolution to the Modern Era*. New York: Basic Books.
- Ruddick, Sara. 1989. *Maternal Thinking: Toward a Politics of Peace*. New York: Ballantine.
- Shepard, Paul. 1959. "A Theory of the Value of Hunting." *Proceedings of the North American Wildlife Conference* 24.
- —. 1973. *The Tender Carnivore and the Sacred Game*. New York: Scribners.
- —. 1974. "Animal Rights and Human Rites." *North American Review* 259 (Kış):35-42.
- —. 1967. *Nature and Madness: A Historic View of the Esthetics of Nature*. New York: Alfred A. Knopf.
- —. 1978. *Thinking Animals: Animals and the Development of Human Intelligence*. New York: Viking Press.
- —. 1991. "Searching Out Kindred Spirits." *Parabola* (Yaz):86-87.
- —. 1992. "A Post-Historic Primitivism." *Oelschlaeger*, 40-89.
- Snyder, Gary. 1969. *Earth House Hold: Technical Notes and Queries to Fellow Dharma Revolutionaries*. New York: New Directions.
- —. 1977. *The Old Ways: Six Essays*. San Francisco: City Lights Books.
- —. 1980. *The Real Work: Interviews and Talks 1964-1979*. New York: New Directions.
- —. 1984. "Grace." *CoEvolution Quarterly* 43 (Güz):1.
- Swan, James A. 1995. *In Defense of Hunting*. San Francisco: Harper Collins.
- Teale, Edwin Way. 1966. *Wandering Through Winter*. New York: Dodd, Mead.
- Thomas, Keith. 1983. *Man and the Natural World A History of the Modern Sensibility*. New York: Pantheon.

- Tiger, Lionel & Robin Fox. 1971. *The Imperial Animal*. New York: Henry Holt & Company.
- Trebilcot, Joyce, ed. 1984. *Mothering: Essays in Feminist Theory*. Totowa, N.J.: Rowman & Allanheld.
- Tronto, Joan C. 1993. *Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care*. New York: Routledge.
- U.S. Department of Interior, Fish and Wildlife Service and U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census. 1993. 1991 National Survey of Fishing, Hunting, and Wildlife-Associated Recreation. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.
- Warren, Karen. 1990. "The Power and the Promise of Ecological Feminism." *Environmental Ethics* 12:125-46.
- Washburn, Sherwood L. & C. S. Lancaster. 1986. "The Evolution of Hunting." Lee and Devore, 293-303.
- Weill Simone. 1951. "Reflections on the Right Use of School Studies with a View to the Love of God." *Waiting for God*, İng. çev. E. Craufurd, 105-16. New York: Harper.
- White, Richard. 1991. *It's Your Misfortune and None of My Own: A History of the American West*. Norman: University of Oklahoma Press.
- White-Tailed Deer Species Management Plan. 1987. Missouri Department of Conservation.
- Wilbur, George B. & Warner Muensterberger, ed. 1951. *Psychoanalysis and Culture*. New York: International University Press.
- Wilcox, Ella Wheeler. 1917. "The Voice of the Voiceless." *The Collected Poems of Ella Wilcox*, 2:248-53. London: Gay & Hancock.
- Williams, Joy. 1990. "The Killing Game." *Esquire*, Ekim.
- Wilson, Alexander. 1992. *The Culture of Nature: North American Landscape from Disney to the Exxon Valdez*. Cambridge, Mass.: Blackwell Publisher.
- Young, Iris. 1984. "Is Male Gender Identity the Cause of Male Dominance?" Trebilcot, 129-46.